

EPIST. I. Ioannes Manardus Iacobo Galeno, uiro literis
& dignitate clariss. S. D. Defendit epistolam
suam secundam libri primi.

ITSI ego (ita sunt uaria hominum & ingenia, & iudicia) à Leon-
niceni uiri extra omnē aleam clarissimi placitis, in multis disces- 10
serim, quod eum tamen præceptoris loco semper habui, nihil
unquam, nec publice, nec priuatim quidem, nisi coactus uel scri-
bere, uel docere uolui, quod esset ipsius dogmatis, uel interpre-
tationibus aduersum. Coëgit autem, & inuitum ac repugnans
tem ad hoc me traxit, aliquando docendi munus quod profi-
teor, aliquando amici rogantes, & tales quidem amici, quibus nec debebam, nec po-
teram quicquam negare quod poscerent, nec aliud uel scribere, uel proferre, quam
quod sentirem. Feci autem hoc quanta semper potui cum modestia, nomini etiam
uel in totum parcens, uel cum honesta præfatione eius mentionem faciens. Inter re-
liqua autem quæ sic è meis manibus excidère, fuit quædam ad Pactum Mantuanū 20
medicum epistola, in qua dubitationem diluere conatus sum circa aphorismi Hip-
poc. in libro tertio duodecimi intellectum: cuius tot legebantur interpretationes,
quot interpretes: nec sine magna bonarum mentium, atq; eius præsertim, ad quem
epistola data est, animi suspensione, simul & admiratione. Quam uero pacato ani-
mo, & ab omni prorsus maligno affectu semotus hoc fecerim, & tu, ut ipsemet Leo-
nicenus affirmat, facile cognouisti, & potest quicumque legerit non difficilius agno-
scere. Verum quia non poteram id quod sentiebam asserere, nisi uerbum expun-
gerem, quod ueræ & genuinæ lectioni accreuisse putabam, quibusnam rationibus
hoc facerem ostendere compulsus sum. Quas rationes cum heri uidissem libello
quodam apologetico, tibi ab ipso Leoniceo dicato acerrime refelli, licet mecū ipse 30
statuissem, quicquid ille in ea materia scriberet, me æqui, boniq; consulturum, (scie-
bam enim illum iandiu hoc meditari) statim mutauit sententiam, non tam tuendæ
epistolæ, quam me ipsius gratia. Non solum enim suam defendit interpretationē,
sed in me quoque multiplicia tela contorquet. Placuit autem mihi in hac nostra, ut
ego quidem omnino uolo, bona lite, non alium quam te arbitrum eligere, ut cuius
probitatem & doctrinam ab ineunte ætate ad hanc usque utriusq; senectam, longa
consuetudine habeam exploratam. Sed iam rem ipsam aggredior. Ex multis quæ
in me iactat, decem hæc sunt quæ præcipue uidentur refellenda.

Decem capita
refellenda.

- 1 Quod epistola falsò sit Pacto inscripta.
- 2 Quod putarim serenum à tranquillo differre.
- 3 Quod male præposuerim Theodori interpretationē, quæ tepidam legit, suam,
quæ serenam.
- 4 Quod non recte putarim trāquillum repugnare austrino, & serenū pluuioso.
- 5 Quod non fideliter attulerim Galeni uerba in expositione duodecimi & deci-
mitertij aphorismi.
- 6 Quod Celsum appellarim bonum Hippocratis interpretem, qui plerunq; ma-
le interpretetur.
- 7 Quod suarum translationum errores notare sim solitus.
- 8 Quod uerba Galeni in epidemijs falsò allegauerim.
- 9 Quod non intellexerim quomodo conueniant, differantq; primus & duode- 40
cimus

cimus aphorismus libri tertij.

10 Quod male appellauerim inconstantem & uagam mutationem, quam Hippocrates & Galenus magnam.

Hæc ferè sunt quæ obijcit Leonicensus: quibus sigillatim respondentes dicimus, mirari nō debere Leonicensū, si Pactus, ipsius olim in medicina discipulus, de aphorismo dubitauerit, cum & de compositarum medicinarū temperatura, alijsq; medicinalibus quæstionibus, longa ædiderit commentaria. Modesto quidem erat ingenio, & quieto, non usqueadeò tamen, quin & contra ipsum Leonicensem, & me, non semel acriter in scriptis disputauerit. Extat inter cæteras meas, ad eum epistola, in qua multa quæ aduersus me scripserat, diluuntur: sed nullius momenti res est, siue ille petierit, siue ego nō rogatus scripserim, modo id mihi nō impingatur quod à meis moribus & instituto semper longe fuit alienum, me uidelicet gloriolæ, aut popularis auræ cupiditate, uel hanc de qua est disputatio, uel aliam scripsisse epistolam. Norūt qui mecum assidue uersati sunt, nouit scrutator cordis deus, me ad scribendum non aliunde impulsam, quàm uel ut amicis, & bonis animis obsequerer, uel ut ueritati patrocinarer. Sed de hoc plura fortè, quàm esset opus. Ad secundum uenio.

Ad primam objectionem.

Serenum & tranquillum non significare eandem rem, neque existimandas esse synonymas uoces, ut Leonicensus dicit, ego & putauit, & puto: & si ætatem meam & professionē nostram deceret, de Cornucopiæ uerbis uicissim disputare, dicerem uerba quæ ex eo accepit, cōtrarium potius asserere, quàm quod uult Leonicensus: nec esse synonyma, sed plus habere latiusq; patere tranquillum, quàm sereni uocem: siquidem serenum ille definit tranquillum sine nubibus, sine imbre: addit igitur serenitas supra tranquillitatem nubium & imbris carentiam. Nescio autem an uolens & lubens, uel quod legentem effugerit, saltum fecit Leonicensus, duosq; uersus præterijt, in quorum sine dicitur, serenitatem siccam esse. Quod si uerum est, uideat ipse quomodo cōcordet serenitas cum pluuia, diuidente præsertim Celso, cui maior adhibenda hac in re fides est, quàm Sipontino, serenos dies contra pluuios, nebulosos, ac nubilos. Celsi uerba sunt cap. 1. lib. 2. Saluberrimi sunt, inquit, sereni dies, meliores pluuij, quàm tantum nebulosi aut nubilii.

Ad secundam.

Serenum & tranquillum neque idem significat, neque synonyma sunt.

Serenum quid.

”

”

Sed sinamus hæc Grammaticis, ad tertiumq; accedamus, in quo proprijs iam armis non mutuatis decertat Leonicensus, ut cui esset non solum contra me bellum, hominem uix intra proprios parietes agnitum, sed contra Theodorum, unum inter recentiores cui primus honor in hoc interpretandi munere omnium consensu debeatur. Quam tamen prouinciam non libenter se accepisse demonstrat, nec alia ratione subiisse, nisi ut autoris epistolæ, (sic enim me nominat) iudicium improbet, qui Theodori translationem sua dixerit esse tolerabiliorem. Ego uero Theodori libens capio patrociniū, ceu hominis de literis benemeriti, & qui se tutari nunc mortuus non ualet. Ad me enim parum spectat hæc defensio, qui supposititium esse id uerbum affirmo, neq; uel tepidam, uel humidam, uel trāquillam, aut serenam eam hyemem ab Hippocrate dictam. Sed rem ipsam aggrediamur. Duabus rationibus Leonicensus Theodorum impetit: prior est, quoniā difficile est apud idoneum autorem reperire per uocem *ῥῆσος*, tepidum significari: cuius rationis peculiarem solutionem ijs relinquo, quorum uel professionis est uocabulorum propria significata rimari: uel si aliud profitentur, plus quàm mihi suppetit ocij: satis dilutam eam, quantum ad medicum spectat, cum altera putans, ubi ostendam Hippocratico & Galenico sensui, in omnibus quæ adducit ipse locis, teporem congrue posse per illam uocem intelligi, atq; ut sequens est, non æquiuoce ea usum uel Hippocratem uel Galenum. Post multa uerba Leonicensus hac utitur argumentatione: Vox *ῥῆσος* paulò ante in octauo aphorismi cōmentatione non potest significare tepidum,

Ad tertiam.

Theodorus

Gaza.

Theodoro patrociniatur.

”

Rationes Leonicensi cōtra Theodorum.

”

”

Prima.

Secunda.

ῥῆσος.

ergo nec in hoc duodecimo, nisi uitium æquiocationis eodem ferè loco Hippocrati & Galeno attribuamus. Sumptum hoc pacto probat, quod uidelicet octaua illa comment. non possit tepidum significare, docere eo loco ex sententia Hippocratis uult Galenum, qualis sit temperata & mediocritatem sibi propriã seruans hyems, uultq; eam esse neq; ualde *δύστρον*, neq; ualde frigore excedentem. Effet igitur Hippoc. iensus, si tepidum ibi per *δύστρον* intelligeremus, naturam suam seruantem hyemem non esse ualde tepidam, neq; ualde frigore excedentẽ. Quod falsum esse ideo probat, quia ex eo sequatur, talem hyemem esse tepidam, quoniam id quod nõ est ualde tepidum, est tamen tepidum: sicq; hyems cum Vere aliquam haberet communione: cum uer tepidum ab Hippocrate & Galeno statuatur, & hyems frigi

Responsio ad secundam Leonicensi rationem.

da & humida. Hæc est secunda Leonicensi hoc loco argumentatio: cui tot occurrunt responsiones, ut uix eligere sciam, cui potius innitar: eam tamen eligam, quæ ut magis medica, ita magis ad rem nostram facere uidetur. duoq; præcipue agam: primo ostendam tepiditatis significatum eo loco optime congruere: secundo, serenitatem non posse ullo modo ibi legi. Dico igitur ex Galeni sententia hoc eodem lib. 3. in expositione aphorismi uigesimali, & eorum qui deinceps sequuntur, extremas cuiusq; temporis anni partes magnam habere cum propinquis sibi cõmunionem. Nam sicuti prima hyemis pars est autumno communicans, ita postrema Veri: crescit enim autumnus frigus hyeme, donec ad summum peruenerit, quod regioni tamen conueniat: deinde ita minuitur, ut ad teporem Veri proximum accedat. Succedit post hyemem uer, tepidum quidem ab initio, non exacte tamen, utpote hyemis naturã adhuc aliquo modo reseruans. Non potuit igitur aptius hyemis natura describi, quã per medias inter utrunq; ipsius extremum qualitates, frigus inquam & teporem: quarum alterum, hoc est frigus, ceu ipsi hyemi proprium, ualde crescere oportet: teporem ceu non nisi ex eius ad uer inclinatione contingentem, non ualde. Roget uero quispiã, cur utriq; qualitati similem adiecerit determinationem, non nimium, scilicet tepori: frigori, non supra modum. Si (quod & ego dixi, & per se cõstat) frigida ualde debet esse hyems, tepida autem nõ ualde: respondebo, dissimiles quidem ab Hippoc. appositas uoces: sed eam quæ addita est frigori (ni ego sal-

Hyemis temperatura.

lor) nullum adhuc interpretem esse plenè assequutũ: dixit enim, *μὴ τε τὸ ὑπερβαλόντι* & *ἡγουμένῳ τῷ ψυχρῷ*. id est uerbum ex uerbo: Neq; frigore id quod opportunum est excedentem. Per quæ uerba significatur, excellentis quidem frigoris esse oportere temperatam hyemem, non usque ad eò tamen, ut modum conuenientem transcendat, qui scilicet quarto climati debetur, in quo Hippocrates commentabatur. Vel si hoc uolumus ad alia quoq; climata transferre, quod suo cuiq; climati conueniat, loquutum tamen Hippoc. de temperata regione uoluit Galenus in cõment. 13. aphorismi, sic Leonicensi interprete dicens: Par est seruare ipsum, puta Hippocratẽ, hyemem similem ei quæ est naturalis, hoc est frigidam atq; humidam, quãtum hæ duæ qualitates conueniunt temperatæ regionis habitationibus. Vt uis autem modo intelligamus, liquet nõ ita impense frigere oportere naturalem hyemem, ut aliqua

Locus Hippoc. de aqua, aere, & locis, à Galeno citatur in cõmentõ octauis Aphor. lib. 3.

saltem sui parte teporem quendam, eo qui Veris est minorem, non admittat: sicuti & autumnus licet siccus sit ualde natura sua, eodem Hippocrate in eo loco teste, aquarum tamen descensus requirit, nedum patitur. Nulla igitur eius uocis in Hippocrate aut Galeno æquiocatio, sed tolerari potest, sicuti in aphor. 8. ita in 12. tepiditas, longeq; cõmodius, quã uel trãquillitas, uel serenitas: nec solum in aphorismo, sed etiam in lib. de aere & aqua, per Galen. & Leonicensũ adducto. Serenitatẽ enim nõ uideo inibi intelligi posse: siquidem exacta serenitas, ut Galen. scribit lib. 3. Epidem. sicca est: quæ qualitas ab hyemis natura longe est aliena: experiẽtiãq; ipsa, simul cum ratione docet, serenos hyemis dies turbidis esse frigidiores: quod & Aristot. in Problematibus affirmat, & Galen. absolutam serenitatem habere plus frigoris

Serenitas exacta sicca est.

testatur.

restat. Aquila igitur frigere: quare uultu alio nicensi argumenti in ipso esse non ualde calidam uideat. Hippoc. parum cum Vere aliquam habere communione. Leonicensi. Ego mem habere cum zitate pora in totam contraria. serenam, non propere tamen, & ita cum zitate hie posse, qui tepidum. Leon Theodoros & Leon. Boni tamen temperatam redintegrat, ostendens hie dolentis fiet: imo uerem nos ambienem trãbandum præmittit. & uentorũ carentia. Hippocratis uerba dunt, Hippocratem dunt tanquã possibile sit ent. Ex his colligit, idem autem realem, nihilominus tanquã dicebam, Si autem trãrim, aut trãrim simul & trãrendam antiquã trãrim non transtulit, hæc cogitum in epistola uocem. simi esse, & ab alio, quilibet que sit, & sæpe queritur uocem, & in multis potestem quæ ex Galeno & Hippoc. alia profus uoces, quæ ueris uel sciẽtiis, male me hyemi repugnantẽ, quam nõ legi in his locis. uel uenti designatur. uarietas has uoces uiderẽ. Non profus uocem uidentur, ut Galenus autem intellexit aphorismum, nullas nubes obducit. Is prius facit, siquidem Hippoc. presentis igitur aphorismum uel Arist. 15. sect. 4. Problematibus Galeni in Epidem. ualio. Per hæc igitur, ualde potestatem

testatur. Aequalia igitur ferè sunt, non ualde serenam esse hyemem, & non ualde frigere: quare frustra alterū additum ab Hippoc. uideretur. Possum præterea Leonici argumentū in ipsummet hoc pacto retorquere: Qui dicit hyemem, ait ipse, esse non ualde calidam uel tepidam, non idcirco frigidā esse asserit, sed calidam quidem, ac tepidam, parumper tamen: & ita secundum Theodori translationē hyems cum Vere aliquam habebit in tepore cōmunionem: quod est maxime absurdum. Sic Leonicensus. Ego simili argumento probabo, ex eius interpretatione sequi, hyemem habere cum æstate communionem: quod re uera absurdum est, cum sint tempora in totum contraria, atq; sic argumentabor: Qui dicit hyemem non esse ualde serenam, non propterea dicit ipsam esse nubilam, sed serenam quidem, parumper tamen, & ita cum æstate habere cōmunionem. Patet igitur quibus rationibus tueri se possit, qui tepidam, non serenam hyemem in aphor. 12. intelligendam dixerit, sicuti Theodorus & Laurentianus.

» Leonicensi ar
» gumētum in
» ipsum retorq
» uetur.

Boni tamen Imperatoris more Leonicensus fortioribus semper copijs pugnam redintegrat, ostendens hyemem uel austro flante, aliquando esse tranquillam, modo leniter flet: imò uero & boream licet procellis crebrum, non semper priuare aërem nos ambientem trāquillitate, sed solum cum sæuius incubuerit. Ad hoc approbandum præmittit Hippocratem 3. lib. Epidem. dicentem: Annus erat austrinus, & uentorū carentia, siue tranquillitas usq; in finem. additq; Galeni longam seriem Hippocratis uerba declarantem. Sed quæ ex tot dictis ad propositum spectant, ea sunt, Hippocratem dixisse, austrinum simul atq; tranquillum totum fuisse annum: tanquā possibile sit etiam trāquillum simul ac borealem esse, ac dici totum annum. Ex his colligit, idem anni tempus & totū annum dici posse australem, uel etiam borealem, nihilominus tamen tranquillum: ut ex hoc tollat argumenti mei partem, qua dicebam, Si austrina, quomodo trāquilla? Quasi posse quandoq; fieri nescierim, austrinū simul & tranquillum tempus. Acute quidem hæc & apparenter ad tuendam antiquā translationem, à qua mirū est ipsum recessisse, si quando aphorismum transtulit, hæc cogitauit. Sed in his tamen latet æquiuocatio, quam detegere non possum, nisi uerba ipsa græca adduxero, in quibus hæc abscondita est. Conatus sum in epistola uocem *ὄστρον* ostendere non positā in Aphor. ab Hippoc. sed supposititiā esse, & ab alio, quisquis ille fuerit, primo fortè expositionis gratia, quod plerumque fit, & sæpe queritur Galenus, apposita: deinde à primo librario aphorismo coniunctam, & in multos postea codices succedentibus tēporibus deriuatam. In his autem quæ ex Galeno & Hippocrate Leonicensus huc transfert, non ea uox legitur, sed aliæ prorsus uoces, quas tamē ille eodem modo cōuertens, uideri facit græcas litteras nesciētibus, male me ex eo loco abradendam eam uocē iudicasse, ceu austrinæ hyemi repugnantē, quam tamē annectāt & Hippoc. & Galenus. Scire igitur licet, nō legi in his locis *ὄστρον*, sed *ἀπνοια* & *πνευμία*: quibus uocibus priuatio quædam flatus uel uenti designatur, non trāquillitas. Scimus autē, uel Aristotele hoc docente, priuatiuas has uoces quandoq; non totam formā tollere, sed uix haberi eam formā ostendere. Non prorsus igitur dictiones illæ uētos adimūt, sed adeò paruos eos esse ostendunt, ut Galenus ait, ut propter paruitatē lateant. Tam exiguos uero austros non intellexit aphorismus, quoniā, ut uoluit Arist. 22. Probl. 26. sect. auster paruus nullas nubes obducit. Is autē, de quo loquitur aphorismus, nō solum nubes, sed & pluuias facit, siquidem Hippoc. australem & pluuiosam hyemem supponit. Cum præsentis igitur aphorismi austris, nō solum uera trāquillitas stare non potest (quæ, ut Arist. 25. sect. 4. Probl. definit, est statio & quies aëris) sed nec *ἀπνοια* Hippocratis & Galeni in Epidemijs, quæ magnos austros excludit, quales aphorismus uult intelligi. Per hæc igitur, ni fallor, Leonicensi excluditur argumentatio.

Obiectio
quarta.

»

»

Priuatiuæ uoces non totam formā tollunt.

»

»

Obiectio
quinta.

Vertit se postea idem ad aliam meam (ut ego quidem puto) euidētē argumen-

tationem, ut ipse uero, non solum non bene concludentem, sed duplici errore sciantentem: altero, superfluae huius pronominis *hoc*, adiectionis: altero, plurium uerborum omissionis, & breuitatis, quibus sensus auctoris perturbatur. Vter nostrum super ea argumentatione melius iudicauerit, tuum erit censere: nullam enim adhuc uideo in tot Leoniceni dictis, doctis illis quidem, & ex bonis auctoribus sumptis, meae rationis solutionem. Ad errores uero quos mihi impingit, dico me idcirco adieciisse demonstrandi pronomen *hoc*, quia id in graeco codice adiectum inueni. Sicuti & Laurentianus in hunc modum principium commentationis faciens: Econtrario hoc temperamentum se habet, atque id quod est relata sententia de duobus temporibus memoratum, &c. Neque arbitror me errasse, si non omnia Galeni uerba, eoque modo quo a Leoniceno uersa sunt, recitauit. Amo enim breuitatem, sed cui sit coniuncta claritas. Et si hoc est errare, utique fateor me errare. Quam uero & breuiter & clare mentem meam aperuerim, ex ipsa uerborum meorum serie constat, quae talis est: Econtrario se habet haec temperatura duobus in priori aphorismo dictis temporibus: qualis enim in illo erat hyems, tale nunc est uer: qualeque in illo uer, talis nunc hyems. Haec sunt Galeni uerba. Ex quibus hoc pacto argumentor: Quale uer in praecedenti aphor. talis nunc hyems, secundum Gal. sed nec in illo praecedente dicebatur tranquillum, serenum, uel tepidum, sed solum austrinum & pluuiosum: ergo secundum Galenum, nec hyems, de qua sermo est in hoc aphorismo, est dicenda serena, tranquilla, uel tepida, sed solum austrina & pluuiosa. Haec fuit mea eo loco prima argumentatio: cui aliam subnexui, ex uerbis Galeni sumptam, exponentis 13. aphorismum, ubi de constitutionibus huius aphorismi, & alterius qui hunc praecedit, Hippocratem in lib. de aere, aqua, & regionibus intelligens, ait: Post duas praescriptas constitutiones, unam quidem, in qua hyemem borealem & siccam esse uult, uer pluuiosum & australe: aliam in qua contrarium, pluuialem & australem hyemem, uer siccum & australe &c. Nescio quomodo potuerim apertius ostendere, Galenum duobus locis constitutionem huius aphorismi afferentem, nullam habere uel sereni, uel tranquilli, uel tepidi mentionem: hoc est, uocem *ὁ ὕψος*, huic hyemi non adieciisse, sed pluuialem & australem tantum dixisse. Huic rationi quid in tam longa uerborum serie respondeat Leonicenus, uiderere ego non possum: uidebunt forte, qui acrius uident. Calorem quidem & humiditatem huius hyemis, causam ait esse morborum, qui in aphorismo nominantur, iuuantem tranquillitate. Non nomina temperaturarum, raritatem potius quam humiditatem facere ut mulieres laedantur. Maiorem austrum non magis calefacere. Non omnem austrum calidum, sed solum illum qui lenis est. Haec quidem & alia nonnulla dicit his similia: ex quibus tamen non inferitur, sed nec innuitur huius meae argumentationis solutio, sed potius alterius, etiam prius solutae, qua probabam tranquillitatem austro repugnare. Addit & unum, quod prius multis uerbis ostendere laborauerat, teporem scilicet esse ab hyemis natura penitus alienum. Sed quid faciunt haec ad Galeni uerba per me adducta, in quibus hyemis huius aphorismi fit mentio, nulla apposita uoce, quae tranquillum, uel serenum, uel tepidum possit significare? At forte quispiam putauerit huc pertinere Galeni seriem ab eo graece allatam, in qua causam reddit, quare ex aphorismi constitutionibus sequatur, ut grauidae mulieres abortiant, quoniam in ea *ὁ ὕψος* hyemi illi adscribitur. Verum nec illa uox ibi ponitur, quasi in aphorismo legatur: nec ipsemet Leonicenus ea uerba ad aliud probandum adducit, quam caliditatem & humiditatem esse abortus causam. Sed nec potest, meo iudicio, ea uoce in eo loco serenitas significari, cum quia non ea consueuit Galenus serenitatem significare, sed per uocem *αἰθερ*, tum uero quoniam serenitas hyemis corpora reddit dura, sicca & densa, non mollia, humida & rara, qualia per hyemem, quam *ὁ ὕψος* dicit Galenus, efficiuntur. Intelligenda igitur & hic per eam uocem, uel tepida, uel humida: non serena, aut tranquilla hyems. Occurrunt etiam multa

In commento
aphorif. 12.
lib. 3.

Breuitas cum
claritate.

Hippoc. locus
in aphorismis
emendatus.

multa in Leonice
mus: plura non dicit
rari, quae sunt ad
cuius. Vnum tamen
de duobus quod
Experientia enim
regenes in colunt. a
spem numero calidit
Epidem. dicit aphor
beranes, quem uocem
nombus, & longo uer
est praualere, uel d
pore sed nec de eo qu
lum de quo aphor. le
none testatur his uer
quam uultu reddunt
temperatura cognosc
leni dictis sic licet
& humidus, secun
20 dem Gal. in Epid
caus oppositum
iungimus, non om
hemctius, borea m
miarum: Nonnulli
se habet, apparet en
hum. Nescio autem qu
bar aliquando esse la
sitione quadam pr
esse frigidum: ea sum
ba non id probant qu
dum esse. Non enim
claramus sed Leo
frigidum, sed appare
autrum frigidum ex
inquit, habitatione bo
de, in Veris minus frig
Damnat praeterea
tem uocauerim, qual
aurem Celsum & u
interpretem. Galen
tione peccarim, &
tum Hippocratis in
rimos, & plerique ex
interpretatum. Quo
qua latinae literas ue
poratis dicitur, & ne
saluissimum deo
uocatur, non propter
Leoniceum ego alle

multa in Leoniceni dictis dubitanda, quæ nunc breuitati consulentes prætermittimus: plura nos dixisse cognoscentes, quàm esset necessariũ, uolenti non epistolam tueri, quæ satis adhuc in robore consistit, sed ea reijcere, quæ mihi in apologia obijciuntur. Vnum tamẽ est quod præterire bonus meus dæmon non patitur, non recte dici, austrum qui uehemẽtius flat, nõ esse calidum, sed eum qui remissius spirat: *Non recte dici, austrum uehemẽtius flantem non esse calidũ.* Experiẽtia enim contrariũ ostendit: norũtq; hi maxime qui Aemiliam, proximasq; regiones incolunt, à uehemẽti austro cum magno corporũ & annonæ detrimento, sæpenumero calefacti. Sed etiam ex Galeno idem aperte colligitur. In primo enim Epidem. dicit aphorismũ quintum, tertij libri, cuius principium, Austri auditum hebetantes, quem totum recitat, loqui de uehemẽtibus austrinis & aquilonijs cõstitutionibus, & longo tẽpore perdurãtib; ostenditq; hoc per uerbum *δυνασδύς*, hoc est, præualere, uel dominari, quod de eo nõ dicitur, qui Vere uel exiguo perflat tẽpore; sed nec de eo qui pluribus quidem diebus, sed exiliter flat. Esse autem austrũ illum de quo aphor. loquitur, calidum & humidum, ipsemet Galen. in eius expositione testatur his uerbis, secundum Leoniceni interpretationem: Causam uero, ob quam austri reddant auditũ grauiorẽ, & uisum caliginosum, non est difficile ex eius tẽperatura cognoscere, quæ calida & humida natura est. Ex his igitur duobus Galeni dictis sic licet argumẽtari: Auster de quo Hippoc. in aphor. loquitur, est calidus & humidus, secundum Gal. in cõment. sed idem est magnus & diurnus, ex eodem Gal. in Epidemijs: ergo magnus auster & diurnus est calidus & humidus. cuius oppositũ asserit Leonicenus, & probare nititur. Ait enim: Illud insuper adiungimus, nõ omnem austrũ esse calidum, sed qui remissius spirat: nam qui flat uehemẽtius, boreæ naturã induit, hoc ipsum Gal. testante in cõment. libri tertij Epidemiarum: Nonnulli, inquit, opinãtur austrũ semper esse humidum: res autẽ non ita se habet, apparet enim quandoq; siccus, quẽ & uulgus Leuconotũ. Hæc ille ad uerbum. Nescio autẽ quomodo uolens probare non omnem austrũ esse calidum, probat aliquãdo esse siccũ. Addit tamẽ & alia uerba Galeni in eodem tertio, sed de constitutione quadam primi libri loquẽtis, quæ uideri possunt asserere, austrũ aliquãdo esse frigidum: ea sunt, Leuconotus autẽ quandoq; frigidus apparet. Quæ tamẽ uerba nõ id probant quod Leonicenus uellet, austrũ, qui uehemẽtius flat, semper frigidum esse. Non enim hæc dicere Galenus potest, qui contrariũ dixit, ut superius declarauimus: sed Leuconotũ, qui non uerus auster est, dicit quãdoq; nõ quidem esse frigidum, sed apparere. Scimus tamen Galenum non negare, aliquando, licet rarò, austrum frigidum exiguo tempore spirare: primo enim Epidemiarum, In nostra, inquit, habitatione boreas quidem frigidus, auster calidus, nisi si quando, rarò ualde, in Veris initio frigidus, aut alia hora exiguo tempore similis spirauerit.

Damnat præterea me Leonicenus, quod Celsum bonum Hippocratis interpretem uocauerim, quasi dicatur ideo etiam Galeno medicorum principe melior. Ego autem Celsum & uocaui, & uocare posthac non uerebor, bonum Hippocratis interpretem: Galeno tamen propterea non anteposui. Non enim tam turpi æquiuocatione peccarim, & quam omnes ceu uulgatissimã agnoscũt. Interpretem aio Celsum Hippocratis in latinã linguam bonum, quia uideo ipsum & omnes ferẽ aphorismos, & pleraq; ex prognostico & alijs commentationibus Hippocratis fideliter interpretatum. Quod non fecit Galenus: nec si fecisset, ita bene, ut Celsus fecisset, quia latinas literas uel non æque, uel nequaquã norat. Interpretes autem & ipse Hippocratis dicitur, & nemini in hoc secũdus, quia eius cõmentationes, & obscura uerba luculentissime declarauit. Licet autem in aliquo uerbo lapsus quandoq; Celsus uideatur, non propterea negandum est ipsum bonum interpretem fuisse. Nam & Leonicenum ego assero, & omnibus prædico, bonum esse interpretem: in cuius ta

Non recte dici, austrum uehemẽtius flantem non esse calidũ.

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

men interpretationibus, & ego scio, & ipsemet non diffitetur, multa posse castigari. Theodorum Gazam laudant omnes, laudat & ipse Leonicensus, errores tamen nonnullos esse in eius traductionibus, & aliàs sæpe, & in hac sua affirmat apologia. Si bonus ille tantum dicendus interpret est, qui nūquam errauerit, nescio an quisquam poterit bonus dici. Demus nunc Leonicensi, aliàs fortè Celsum defensori, uerbum Hippocratis ἀπὸ ἀνθρώπων, aliter uersum esse à Celso, quàm exposuerit Galenus: & πῶς ἔκινε in alio, & etiam in hoc aphorismo, de quo est disputatio: ὁ σωπόμενος ἀπὸ θνήσκοντες non plenè exprimi per duo hæc uerba, male habet: An propterea cōuincitur adedò in lingua græca cæcutiens, ut si in Hippocratis aphorismo legebat ὁ σωπόμενος, non ei uoci sciuerit latinam aliquam coaptare: Volunt leges, ut illius testimo-
 10 nium non reijciatur, qui licet non plenè probet, multos tamen testes habet se- cum sentientes. Ego autem in epistola multis testibus pro me stantibus, hoc pacto
 » Celsum coniunxi: Vox ὁ σωπόμενος, inquit, siue tranquillitatem, siue serenitatē signifi-
 » cet, alijs aphorismi uerbis non concordat: sed nec in probata mihi fidei codice legi-
 » tur, nec in Aristotele huius aphorismi in Problematis rationē reddente: nec à Cel-
 » so lecta fuit aphorismum cōuertente: neq; à Galeno apponitur quoties ab eo apho-
 » rismus hic recitatur. Ergo si in aliquo exemplari habetur, ceu adulterina & suppos-
 » sititia est abradenda. Nunc quia tot testibus Leonicensus non mouetur, addo Auicennam in 1. & in 3. libro sui Canonis: addo demum cui refragari nemo possit, ipsummet Hippoc. in lib. de aëre & aqua, quem cum & ante me, & dum apologiā
 20 meditaretur, legerit Leonicensus, mirum est, quod uadimonium non deseruerit, atq; ut ultro alios esse fatetur in suis translationibus errores, ita & hunc in cæterorū tur-
 bam non collocauerit, culpamq; reiecerit in mendosum codicem, ob quem ipsemet fatetur in suis traductionibus multos esse errores: Quos si ego in codice meis pe-
 cunijs empto, castigauit, nō est quod moleste ferre debeat, & pro beneficio iniuriam reponere. Præposui semper, & præpono alijs omnibus traductiones Leonicensi, & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus. Cur autem quispiā mihi uitio det, si quos cognosco errores, undecunq; euenerint, (culpam tamen ego uel in librariorum, uel in malos codices libentius quàm in illum reijcio) è meo libro summoueo, quem quotidie in manibus habeo, mecum fero quocunq; pergo, maxime cum scholas ad
 30 docendum peto: Melius igitur (ni fallor) existimationi suæ consulisset, cuius tuendæ gratia hanc prouinciam aggressus est, uel dissimulando, uel errorem agnoscendo, uel silendo, uel culpam deprecando, quàm iniustam causam cum mea iniuria defendendo. Hacenus tamen satis modeste mecum se gessit, iam uero à sua modestia paululum recedens, me falsa ait allegatione uoluisse omnes epistolæ meæ lectores ludificare, quia uidebam omnes quas attulerā rationes facile pessundatum iri. Nescio autem quo pacto hallucinatus uir alioqui oculatissimus, in mea epistola uiderit, quæ absunt: in Galeno non uiderit, quæ adsunt. Non enim possum credere id in suo codice, & alio quem affert, non legi, quod in meo legitur, cum ab eodem & unico exemplari omnes emanarint. Vt uerò omnes uera esse cognoscant, quæ
 40 dico, adducam epistolæ meæ uerba, non recte ab eo animaduersa: dehinc subiiciam Galeni uerba, à me in epistola prætermissa. Verba mea in epistola sunt: Verū quid aliunde testimonia mendicamus? quum Galenus ipse Hippoc. primum Epidem. librum enarrans, hunc aphorismum uti nunc recitauimus, afferat. Hacenus ego, nec plura de hoc. Addit Leonicensus: Ita autem uerba Galeni græca autor Epistolæ attulerat: ὡς δὲ νόπτος ὁ χειμῶν καὶ ἐπόμβρος γίνηται. id est, si uolumus latine interpretari, Si hyems austrina & pluuiosa fuerit, & reliqua. sic autor Epistolæ Galenum citat. Hæc ubi dixit Leonicensus, ad calumnias se uertit, quibus respondere nescio, nec si sciam, uelim: sed hoc tantum respondeo, uerba me nulla Galeni hoc loco

Ad septimā ob-
 lectionem.

Obiectio
 octaua.

loco recitatur, sed dicitur
 exemplari Chalcidico
 Epidemiarum uerbo
 men adhiberi, a quo le-
 me librorum, ut con-
 uentatis desuper e-
 te restantur conuincit
 uenit aliqua metho-
 de scripta sunt, si pro e-
 duodecim de quo
 me, si iustitiam
 que ad me, si iustitiam
 quædam, ut si iustitiam
 apud me, ut si iustitiam
 loca fuerit & aquilone
 phthalmia, & dicitur
 aquilonum, prout
 qua quædam de
 bens. Hæc sunt
 20 græce noui, & dicitur
 posse tranquillitatem
 Pergit tamen u-
 mioniam inter apho-
 quarto. Vtrobique en-
 uarijs alterationibus
 sue tres aut quatuor
 dere eum mutatione
 à duodecimo, quia gen-
 lar, modo frigus uiget
 mutatione, sed uicissim
 que tam uicissimodo
 & humidum uerget. H-
 bus illis aphorismis ser-
 rum, de quibus prima
 temperaturarū partium
 rationem unius solui-
 rant possim morbo
 rant quidem tempera-
 mutationes, tam scilicet
 pie temperaturæ e-
 ta, hyemis, si uel uita
 plus minus ue sit, qua-
 nus intelligo non ca-
 loci est in proverbio
 au autumnales morbo
 uis temporis, uel pl-
 i & 4. aphor. tenig-
 uis uel plurimum tem-
 uerq; non possit ca-
 loco

Ioco recitasse, sed dixisse, Galenum in Epidemijs hunc aphorismum, uti ego ex exemplari Chalcondylis recitaueram, afferre. Et quia hinc, hoc est, ex Galeni in libro Epidemiarum uerbis tota hæc calumnia pendet, ut ostendam falsò mihi falsarij nomine adscribi, à quo semper abhorruì, & longe absum, uerba ipsa Galeni hic fidelissimè subnotabo, ut cognoscere quilibet possit, uter nostrum uel deceptus sit, uel uoluerit alios decipere. Galenus igitur iam exponere incipiens primam ab Hippocrate recitatam constitutionem contra Quintum disputans, sola experientia, non rationali aliqua methodo, inuenta esse dicit ea, quæ de constitutionibus ab Hippocrate scripta sunt, & pro exemplo duos adducit aphorismos, undecimū scilicet & hunc

Falsarij nomine falso Manardo adscribi à Leonico.

- 10 duodecimū de quo disceptamus, dicens: ὅταν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς ἢ βόριος γίνηται, ἢ ἕαρ ἐπόμερον καὶ νότιον, καὶ ἢ θερμὸν ἢ ἕνδρον ἢ πυρετοὶ ὀξείαι καὶ ὀφθαλμῖαι καὶ δυσουρίαι, καὶ πάλιν, εἰ μὲν ὁ χειμὼν ἐπόμερος καὶ νότιος γίνηται, ἢ ἕαρ αὐχμηρὸν καὶ βόριον, αἱ μὲν ζυμῶναι, ἢ σιμῶν οἱ τότε πρὸς τὸ ἕαρ, ἐκ πάσης πρὸς αἰσέσεως ἐκλυτρώσονται, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τότε ἐφεξῆς κατέλεξε, τίς αἰσέσεως μόνος διαφοράς κατὰ τὴν ἕαριν. hoc est, Quando hyems sicca fuerit & aquilonia, uer pluuiale & austrinum, æstate erunt febres acutæ, & ophthalmiæ, & dysenteria. Et rursus, si hyems pluuiosa & austrina, uer siccum & aquilonium, mulieres, quibus ad uer partus, ex quauis occasione abortiunt, & reliqua quæcunq; deinceps his dixit, quatuor solum constitutionum differentias scribens. Hæc sunt Galeni de his duobus aphorismis uerba, in quibus qui uel legere
- 20 græce nouit, ὅτι δὲ uocem non adiectam hyemi nostræ cognoscet, neq; aliam, quæ possit tranquillum uel serenum denotare.

Pergit tamen ulterius me accusare Leonicensus, ceu non agnoscentem conuenientiam inter aphorismum primum & duodecimū, & differentiam utriusque à quarto. Vtrobicq; enim, in primo scilicet & duodecimo, intendere Hippocratem de uarijs alterationibus quatuor anni partium inuicem succedentium, siue sint duæ, siue tres aut quatuor, sed in primo generaliter: in duodecimo ad particulares descendere eum mutationes, particularesq; morbos, qui ab eis cōtingunt. quartū differre à duodecimo, quia generatim etiam docet, quod quodocunq; eadem die modo calor, modo frigus uiget, autūnales morbi expectandi sunt. duodecimo nō unius diei

Obiectio nona.

- 30 mutationē, sed uicissitudinē quandam quorūdam dierum ad serenū & pluuiosum: quæ tamē uicissitudo totā hyemis temperaturā non uariat, quæ semper ad calidum & humidum uergit. Hæc sententiā Leoniceni. Vt uero ostendam quid putem in tribus illis aphorismis sensisse Hippocratē, ratio altius est repetenda. Mutationes tēporum, de quibus prima pars aphorismi loquitur, ego intelligo mutationē propriarū temperaturarū partium anni deinceps succedentium. In secūda parte intelligo mutationem unius solius partis in sua temperatura propria. Primæ mutationes generant potissimū morbos, quando multæ sunt: una deinceps post aliam, secūdæ generant quidem semper aliquos, sed nō potissimū, nisi cū magnæ sunt. Intelligo utrasq; mutationes, tam scilicet primæ, quàm secūdæ partis aphorismi, non solum ad propriæ tēperaturæ cōtrarias qualitates, sed etiā in propria tēperatura. ut, exempli gratia, hyemis, si uel ultra, uel citra modū algeat, & humescat: & æstatis, si calida & sicca plus minus ue sit, quàm regioni conueniat. Mutationem, de qua quartus aphorismus, intelligo non eam, quæ tantum in uno die fit: ut enim unica dies nō facit uer, sicut est in prouerbio, ita nec unica dici uariatio de calido ad frigus, aut autumnum, aut autumnales morbos: sed tunc expectandi sunt autūnales morbi, quādo multis unius temporis, uel pluriū diebus tales mutationes fiunt. Tres igitur mutationes in

Quid sentiat Hippoc. in tribus aphorismis tertij libri, primo scilicet, quarto, & duodecimo.

- 40 1. & 4. aphor. tetigit Hippoc. scilicet plurium temporū, unius temporis, & dierum unius uel plurium temporū. Tertia autem non adeò differt à duabus primis, ut sub utranq; non possit cadere. Nam si in una tantum anni parte mutatio hæc dierum

Vna dies non facit uer.

de calore ad frigus contingat, ad secundam: si in pluribus, ad primam in aphorismo primo tactam mutationem pertinebit. De 12. aphorismo dico ex sententia Galeni, quod in 11. aphorismo loqui incipit Hippocrates de alterationibus, quæ in pluribus temporibus fiunt: quæ licet multipliciter uariari possint, modo quem Galenus in principio commentationis undecimi aphorismi, quod deest in Leoniceni æditione, & fusius in cõmentatione decimiquarti notauit, quatuor tamẽ tantum ab Hippocrate complicationes recitantur, ab aphorismo scilicet 11. ad 14. In nulla autem harum constitutionum inueniuntur plures, quàm duæ qualitates uni temporis attributæ: una per flatum uenti designata, alia per pluuiosum & siccum: ex quo argumentũ etiam capi potest ad propositum in epistola mea ostendendum. Quatuor autem hi utique aphorismi generali quadam ratione sub prima aphorismi primi parte continentur: nec solum hi quatuor, sed quotquot uel aphorismi, uel sententiæ in libro de aëre, aqua, & regionibus, & in Epidemijs leguntur, in quibus constitutionum duorum uel plurium temporum mentio habetur, à proprio temperamento recedentium: siquidem sub generali mutationis temporũ uoce, singulæ duorum, uel plurium mutationes comprehenduntur. Agnosco igitur & ego pariter cum Leoniceno, aphorismi huius duodecimi cum prima parte primi, eam conuenientiã quam habent cum suis uniuersalibus minus uniuersalia: nec hanc in epistola negaui, sed cõmunionem huius cum secũda parte eiusdem primi aphorismi, in qua mentio habetur mutationis unius solius partis, de qua nec in hoc aphorismo, nec in alijs tribus, scilicet 11. 13. & 14. ulla est recordatio. Et propterea dixi, non posse in aphorismo 12. intelligi mutationem hyemis de australi & pluuiosa ad tranquillam uel serenam: quia de hac erat aphor. 1. in secunda scilicet, non prima parte ipsius aphorismi determinatum: esset enim mutatio huiuscemodi ab australi & pluuiosa ad serenum uel trãquillum, mutatio unius partis anni, non solum à propria natura, sed ab una aliena ad aliam etiam alienam: adieciq; hanc hyemem, scilicet quæ de extranea qualitate ad aliam etiam extraneam mutatur, esse potius dicendam inconstantem & uagam, quàm australem & pluuiosam: conformiter loquens Galeno in 1. lib. Epidem. annum quendam inæqualem & uagum uocanti, in quo mutatio facta est de frigido & humido ad frigidum & siccum, & in quo aliquando auster, aliquando aquilo præualuit. Quod multo magis erit dicendum, si Leoniceni modo uicissitudinem pluuiæ & serenitatis intelligamus. Non recte igitur impingit mihi Leonicenus, quod appellauerim inconstantem & uagam, quam Hippoc. magnam. Non enim dixi mutationem unius partis anni esse dicendam uagam, & inconstantem, si sibi constet: sed eam hyemem quæ minime sibi constaret, quia ex pluuiosa in serenam, ex australi in trãquillam laberetur, non posse dici pluuialem & australem, sed potius inconstantẽ & uagam esse uocitandam: alioqui si tria illa æqualiter, ut transfert Leonicenus, hyemi adscribantur, ut scilicet legamus, Si hyems australis & pluuiosa & serena fuerit: quid in his uerbis nos cogit, ut uincere in ea credamus uel australe, uel pluuiosum, cum pariter & absolute tria illa sint ei attributa? Quod uero à Leoniceno dicitur, serenã non exquisite & simpliciter eam dici, sed serenam ut hyemem: contrariũ magis probat, quàm id quod uult. Si enim serena est ut hyems, igitur à natura sua recedit per serenitatẽ, & plus serena est, quàm hyemem deceat, naturam suam seruantem: atq; ut sequens est, minus erit pluuiosa, quàm natura hyemis requirat. Non enim potest serenitas crescere, nisi pluuiam minuatur: & si serenitas (ut uult Leonicenus) claudit in se tranquillitatem, minui etiam austros oportet, præsertim magnos: nam erit etiam eadem, ut hyems, tranquilla. Quomodo igitur austrina dici poterit & pluuialis, si à proprio temperamento per serenitatem recedet, & tranquillitatem, imò & per siccitatem? siquidem serenitas ipsa secum, ut supra proba

Leonicens con-
trarium magis
probat quàm in-
tentum.

probatum est, enim
itas, serenitas, & licet
Quod certe si rationem
aperte exponat. Nam
posito uelut eum
Hyems enim de qua
fuit: sed in ea aquilone
ne non est cur quilibet
lonares fiat natura
ter & australis & plu
com die: di igitur Gal
qua tamen aquilone
Hippocratis diligenti
tem aliquam hoc loco
licet. Non igitur ne
do per intervalla ser
uocauit Hippoc. sed
fendimus: illa enim
hoc est pluuiosa, a
nit, repentinis, u
Sed & morbi qui
effectus sunt, hoc e
reat, sed australis &
in aliud à Galeno re
nauerunt, & alia
cenus imaginatur, ser
pora humida, & in
& made facient austru
libu: nec usque deo
solent, ut fallam p
difficultatem in eis fa
ac desillationibus, q
que per serenitatem
fram mixtam habere
aque nascens ex eis
quanto magis apta est
miditate ab ea min
est siccitati, quæ seren
ad humectandum in
trandum, quàm
omni dispositione co
uelcom, quàm hum
iz. Non igitur bene
tui, quoniam ab aqu
em existente tollun
est tranquillitatem uel e
ogam consistere pos
taulle, ita eum à prim
huiusmodi: quoniam
omni dixerunt, qu

probatum est, coniunctam habet siccitatem. Superabit igitur in hac hyeme trāquil-
 litas, serenitas, & siccitas: & tamen austrina & pluuiosa simpliciter nominabitur.
 Quod certe & rationi, & Hippocratis ac Galeni placitis, imò & ipsimet Leoniceno
 aperte repugnat. Nam Galeni uerba, ex primo Epidemiarū sumpta, quæ suo pro-
 posito credidit commodare Leonicenus (ni ego fallor) ei sunt parum commoda.
 Hyems enim de qua ibi loquuntur & Hippoc. & Galen. non simpliciter australis
 fuit: sed in ea aquilonares uenti, licet exigui, nec longo tempore, perflauere. Qua-
 re non est cur quispiam miretur, si sicca est ab Hippocrate uocata hyems, quæ aquil-
 onares flatus natura sua siccos perpessa est. Aphorismi uero hyemem, quæ simpli-
 10 citer & australis & pluuiosa dicitur, quis non miretur tranquillam, serenam, & sic-
 cam dici? Si igitur Galenus uocem *αυχμὸν* nō satis proprie attribui illi hyemi dixit, in
 qua tamen aquilones spirasse dixerat Hippocrates: non erat (uir semper uerborum
 Hippocratis diligentissimus annotator) conuiuentibus oculis pertransiturus, si uo-
 cem aliquam hoc loco legisset quæ tranquillitatem, serenitatem, & siccitatem signi-
 ficaret. Non igitur negamus posse in eadem hyeme modo pluuias, & austrum, mo-
 do per interualla serenitatem & tranquillitatem inueniri, ut in ea quam *μυξαίθεια*
 uocauit Hippoc. sed talem nō esse eam quam aphorismus supponit, constanter de-
 fendimus: illa enim in qua *μυξαίθεια* plurima facta Hippocrates dicit, nō *επόμβρο*,
 hoc est pluuiosa, ab eo dicitur: sed aquas multas, *λαβρα*, hoc est, ut Galenus expo-
 20 nit, repentinas, uehementes, & breuis temporis, niuesq; etiam magnas habuisse.
 Sed & morbi, qui in nostra euenire ab Hippocrate dicuntur, non eius quæ *μυξαίθεια*
 effectus sunt, hoc est hyemis, in qua quandoq; pluuiæ, quandoque serenitas appa-
 reat, sed australis & pluuiosæ. Abortus enim & imbecillitatis infantium causa, non
 in aliud à Galeno refertur, quàm in humiditatem, laxitatem, mollitiemq; corporū
 maternorum, & assuetudinem infantium in calore. At si uicissitudo, quam Leoni-
 cenus imaginatur, serenitatis & pluuiarum in hyeme sit, non adeò & materna cor-
 pora humida, & infantilia calido aëri erunt assueta: quoniam quantum calefacient,
 & madefacient austris & pluuiæ, tantum tranquillitas & serenitas frigefaciet, & den-
 sabit: nec usque adeò replebuntur capita mulierum & marium pituitosorum & ca-
 30 lescent, ut falsam pituitam gignant, quæ per uer frigidum ad intestina descendens,
 difficultatem in eis faciat intestinorum. Idem intelligendum de siccis ophthalmiis,
 ac destillationibus, quæ caloris & humoris hyemalis assiduitatem consequuntur,
 quæ per serenitatem impedirentur. Hæc igitur sunt quæ prohibent hyemem no-
 stram mixtam habere pluuiam serenitati. Tanto autem serenitas austris & pluuiæ,
 atque nascenti ex eis caliditati & humiditati magis repugnat, quàm tranquillitas,
 quanto magis apta est frigus facere in hyeme & siccitatem: tantumq; de hyemis hu-
 miditate ab ea minuitur, quantum à pluuiæ humiditatis augetur. Non minor enim
 est siccitati, quæ serenitati iuncta sit, uis ad exiccandum, quàm pluuiæ humiditati, uis
 ad humectandum: imò si res ad uiuum est ressecanda, potentior est siccus aër ad ex-
 40 iccandum, quàm humidus ad humectandum: Nam (ut uoluit Auicenna) aër in
 omni dispositione corpora nostra resoluit & exiccat: longeq; difficilius sicciora hu-
 mescunt, quàm humidiora exiccentur, Galeno autore in libro septimo artis curati-
 uæ. Non igitur bene dictum est, à serenitate parum de hyemis humiditate commi-
 nui, quoniam ab aquarum multitudine, & austrinis flatibus fouetur: serenitate
 enim existente tolluntur absque dubio pluuiæ: & si serenitas, ut Leonicenus uult,
 est tranquillitati uel eadem, uel coniuncta, etiam austris magni sum mouetur. Ex his
 ergo iam constare potest, duodecimum aphorismum esse à me intellectum: nec me
 latuisse, ita eum à primo depēdere, quatenus minus uniuersalia à magis uniuersali-
 bus dependent: quantum uidelicet ad primam partem primi attinet, à secunda esse
 omnino diuersum, quoniā non unius tantum temporis mutationem, sed duorum

sibi succedentium continet: quæ tamen tempora in sua mutatione constantiam habent, nec uel in pluribus, uel in uno die euariant, quarum uarietatum prima ad secundam primi aphorismi partem, alia ad quartum pertineret. Vnum adhuc addo, quod ad diluenda multa argumenta, quæ ex longis Galeni in Epidemijs sermonibus Leonicensis colligit, non parum proderit: aliam esse considerationem consistentiarum anni in lib. Epidemiarum, & in lib. Aphorismorum. In hoc enim à rei natura, ut ait Galenus, persuasus, & non ex aliqua obseruatione, finxit potius constitutiones, quam ueras recitauerit: morbosque enumerauit, non quos uidisset ex illis sequi, sed quos ratio dictauit ex illis debere generari. In Epidemijs uero, per historiae modum & factæ constitutiones, & morbi qui post illas euenere, ex ordine recitantur: & propterea ex his quæ ibi prout acciderunt, recitata sunt, non sunt ea quæ in Aphorismis supponuntur interpretanda: ut si ibi dicit Hippoc. fuisse quandam hyemem *δυστοῦ νόου*, posse etiam idem in Aphor. legi credamus: & si annum dicit australem, pluuiosum & *ἀπνοια δὲ τὸ λωσ*, ex hoc putemus hyemem de qua est cōtrouersia, esse australem & tranquillam. Illic enim quæ facta sunt, rememorantur: in Aphorismis quatuor tantum constitutiones adducuntur, quæ frequentius cæteris possunt euenire, ut sint nobis pro exemplo ad alias inuestigandas, sicuti Galen. docet in expositione primæ constitutionis libri Epidemiarum. Fiunt autem hæc constitutiones, sicuti & quæuis aliæ, per primarum qualitatum cōplicationem, caliditatem scilicet & frigiditatem, humiditatemque & siccitatem: quarum actiuas quidem per faciētes eas uentos, austrum uidelicet & aquilonem, passiuas per pluuias & siccitatem significauit. Nulla igitur causa est, cur semel tantum addere debuerit uel tranquillitatem, uel serenitatem. Quare enim potius huic hyemi addiderit, quam uel Veri in 11. aphor. uel autumno in 13. Certe si unico tantum loco addenda, 11. addenda erat, ut in cæteris sequentibus subintelligeretur. Amoueatur igitur uox illa *δυστοῦ*, nec nobis pluris sit Philotheus, atque alter ille quisquis fuerit expositor, à malo librario deceptus, quam Celsi, Aristotelis, Galeni, ipsiusque met Hippocratis autoritas.

Alia est consideratio consistentiarum anni, in lib. Epidem. & in lib. Aphor.

Primæ qualitates actiuæ & passiuæ.

Hæc sunt uir optime, quæ notam epistolæ prioris meæ, aut existimationis, quam ueritatis tuendæ gratia, mihi occurrere. In quibus licet cauerim quantum ualui, ne uerbum esset, quo Leonicensi, uiri de literis optime meriti, & quem ut præceptorē ac patrem obseruauim semper & colui, honor uel tantillum læderetur: si quid tamen forte offenderis, quod aculeum aliquem habere uideatur, rem mihi gratissimam feceris, si illud ceu male natam prolem sustuleris, & penitus cōfoderis. Quod si totum etiam ipsum partum indignum esse uita iudicaueris, esto tibi ceu honorario arbitro, uitæ & necis arbitrium. Vale, & Manardum tuum, quem olim iuuenem ad bonarum literarum studia excitasti, tua autoritate, quæ apud principem maxima est, fove iam senem. Ex ædibus nostris, pridie Cal. Febr. M. D. XXIII.

EPIST. II. Pro Reuerendo Præsule à Vulpe uocato, Melancholia laborante.

Sicuti ambigi non potest Reuerendum hunc uirum eo morbo affici, quem melancholiam, siue atram bilem uocant medici, atque ut sequens est, eius cerebrum, in quo omnes principales potestates sedem habent, necessario affligi: ita ualde dubium est, an primaria affectione cerebrum ipsum patiatur, uel per communicationem quandam, & uel cuiuspiam alterius partis, uel totius corporis cōsensum. Quodcumque horum putetur, ulterius dubitare contingit, quum diuersæ sint atræ bilis, id est materiæ quæ hunc affectum facere potest, secundum medicos species, à quâ id fiat. Alterutro enim horum ignorato, præterquam ex accidenti, curatio sequi recta non potest. Quod ad primam igitur dubitationem attinet, apud me clarum est, cerebrum per se & primario affectu, aliqua saltim ex parte, in hoc uiro oblatum.

Perpetua

Perpetua enim, ut mihi relatum, adest læsio, nullaq; hora interquiescens, neque uel totius corporis, uel cuiusuis particulæ præcedentem oblationem sequens: nullo enim in reliquis corporis partibus præsenso nocumento, tristitia & pusillanimitas perseuerat. Diuturnitas quoq; affectionis, indicat cerebrum in seipso causam habere nocumenti. Fieri enim non potest, ut membrum quod longo tempore per consensum & per nocumentum ab alio acceptum passum est, propriam ex antiqua patienti consuetudine noxam non contraxerit. Siue igitur ab initio cerebrum proprio & primario affectu perpeffum sit, siue aliunde detrimentum acceperit, credendum mihi omnino uidetur, hoc tempore per se, & primo perpeti, ac ægritudinē malæ temperaturæ pati, ab humore atræ bilis, seu ab ipsa proprie uocata atra bile pendentem.

10 An uero semper primario affectu cerebrum passum sit, uel ab initio cœperit per communicationem pati, non possum certò nunc definire. Verisimilius tamen uidetur, quod ab initio quoq; affectio hæc in cerebro extiterit, quantum quidem possumus per syllogismum diuisiuum hoc pacto colligere: Affectio melancholia uocata, ut ex Galeno constat lib. de locis affectis, & à Paulo eum sequuto cap. proprio, tribus fit modis: primo, quando cerebrum est primum patiens: secundo, quando toti corpori compatitur: tertio, quando naturalibus membris, ut in ea quæ inflatiua, & hypochondriaca passio uocatur. Sed hæc de qua loquimur, non fuit secundi aut tertij modi, igitur necessariò sub primo continebatur, ueluti & nunc continetur. Macilenti enim sunt, nigri, hirsuti, quibus atra bilis in toto corpore apta est generari. Et si in alijs quibusdam congregatur, uigiliæ, labores, sollicitudines, tenuisq; uictus, aut cibi qui nigrum ualent humorem gignere, præcesserunt. Albus autem est hic uir, satisq; (ut mihi relatum est) corpulentus, nec eo uictu usus, qui pessimum hunc humorem in tanta ualuerit copia congregare, ut uniuersum corpus oppleret. A toto igitur corpore non uidetur hæc affectio dependisse. Quod uero nec hypochondriaca fuerit, facile ex hoc probari posset, quod ei defuerunt indicia, quæ uerbis Dioclis à Galeno tertio libro de locis affectis recitantur. Sed illis breuitatis causa prætermis-

20 sis, proprijs Galeni uerbis propositum demonstrabo. Ait enim eo loco: Cum circa uentriculum prima cœperint symptomata, ipsisq; auctis melancholica sequatur affectio, deinde alui deiectione, uomitu, proba concoctione, ructibusq; leuetur is qui laborat, hypochondriacum flatuosumq; morbum ipsius nominabimus. Huius uero morbi symptomata dicemus, & mœlitiã, & metum. Et subdit: Quum autem propria melancholiæ accidentia auctiora uidentur, circa uentriculum uero aut nulla, aut parua sunt, haud ab re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis, additis his quæ mihi narrata sunt, apertum est, non hypochondriacã, sed cerebralem potius in hoc uiro & nunc adesse, & ab initio affuisse melancholiã: nullis in eo indicijs, aut melancholiæ uniuersalis aut hypochondriacæ. Concludendum ergo, ut uerbis utar Aëtij, in solo capite esse melancholiã, id uidelicet quod huius affectionis iam factum est, uel adhuc fit: nam non est negandum, statis & certis temporibus, quippiã eius adhuc fieri, uaporibus uidelicet, & interdum humoribus quos necesse est ad atram bilem uergere, ad caput ascendentibus. Hæc igitur sunt quæ dicenda occurrerunt circa primã dubitationem. Ad secundæ solutionem accedentes, cõiecturis potius quàm certis indicijs usi, ut qui nec hominem nouerimus, nec excrementa eius inspicere, aut accidentia possumus cõtemplari, cõmunibus quibusdam solis in-

30 nitentes dicamus, materiam, quæ hunc morbum in quocũq; homine facit, esse uel melancholicum succum, uel melancholiã proprie dictam. Nam ut præmittamus quod hic morbus, Galeno 2. artis curatiuæ lib. attestante, melancholiæ nomē à causa ipsum faciente accepit: ab omnibus enim melancholia uocatur, indicante nomine, ut idem Galenus inquit libro 3. de locis affectis, humorem qui ipsius causa est:

40

Syllogismus diuisiuus.

Affectio melancholiæ tribus fit modis.

Melancholia hypochondriaca ab Arabibus uocatur Mirachnalis.

Materia faciens melancholiã duplex tantum.

Hoc ex symptomatibus quoque colligitur, ab Hippocrate, ut notauit Galenus, in
 duo hæc collectis, metum scilicet & mœstitiā: quæ non alia ratione fiunt, ut Ga-
 lenus 3. lib. de causis symptomatū, & iam dicto lib. de locis affectis ostendit, (quic-
 quid oblatret Auerrois) quā quod qui morbum facit humor, atro suo colore prin-
 cipalium uirium sedem obscurat, & tenebris similem reddit, quæ terrorē inducunt,
 Asclepiade ante Galenum teste: quod certe nulli alteri adest, præterquam atræ bi-
 li, uel eius succo. Alia enim bilis flaua est, ruber sanguis, & si quis niger reperitur, ut
 is de quo lib. 4. Aphorismorum, mentionem facit Hippoc. crassior & magis concre-
 tus est, quā ut in uenis cerebri ualeat cōprehendi. Candida adeo est pituita, ut di-
 xerit Galen. lib. 3. de locis affectis, epilepsiam à pituita factam, nō transire in melan-
 choliam. A nullo igitur humore naturali, præter melancholicum, fieri hic morbus
 potest. Sed neq; ab aliquo eorum, qui præter naturam in corpore reperiuntur, nisi
 ab eo qui proprie melancholia à Græcis, à nobis atra bilis uocatur, eadem ratione,
 quod uidelicet nullus eorum nigro uisitur colore: non naturalis enim bilis, hæc pal-
 lida, quam citrinam uulgò uocāt, illa crocea, quam uitellinam, tertia porracea, quar-
 ta æruginosa. Pituitæ uero omnes albæ sunt, teste Galeno, cap. secundi libri de me-
 lancholia. Sic igitur colligentes dicamus, si hic morbus neq; à sanguine, neq; à bile,
 neq; à pituita fieri potest, siue naturam suam seruantibus, siue præter naturam affe-
 ctis, sequitur necessariò, ut si ab aliquo humore fit, uel à succo fiat melancholico, uel
 ab ea quæ proprio nomine uocatur melancholia. Verum quum hæc quadruplex
 sit iuxta communem medicorum nostri temporis sententiam, inquirendum adhuc
 est, an ab aliqua harum quatuor, uel ab ipso naturali humore melancholico, in hoc
 Reuerendo uiro contingat. In quo quæsito facile cognitu est, quod non fiat ab ea
 melancholia, quæ exusta flaua bile generatur. Nam, ut ait Paulus, si aliquando ea
 superaffata in nigram permutatur, uocatam uidebis maniam, in qua feraliter adeo
 insanunt, ut accedentes qui non aduertunt, aggrediantur. Auertat autem Deus
 Optimus Maximus, ut eò insanix uir hic deueniat. Non difficilius quoq; est cogno-
 scere, his maxime qui Auicennam sequuntur, quod neq; ab ea fit, quæ ex succo me-
 lancholico adusto gignitur: non enim, ait ille, dicitur melancholia, nisi ea cuius euen-
 tus est à cholera nigra, non exusta. Sed nec à sanguinea, quoniam risus abest, qui
 iuxta aphorismum eam comitatur. Superest igitur ut uideamus an fiat à pituita, in
 quo diutius immorandum, quum eius sententiæ sit unus ex consultoribus uir cla-
 rissimus, & dudum mihi maxima familiaritate cōiunctus: cui & alius consentit, in-
 ter celeberrimæ Bononiensis academix primos professores reputatus. Mihi autem,
 saluo utriusq; honore, non solum nō in hoc uiro, sed nec in alio quopiam fieri hunc
 morbum posse à pituita uidetur. Tantum enim eam affari in corpore humano nō
 credo, ut nigra in totum euadat. Et quemadmodum ex Galeni autoritate, in expo-
 sitione libri de spiritibus, scripsit in suis Aphorismis Moses, in atram bilem transire
 nullo modo potest, etiā si calor adeo fortis adsit, ut urat: cui quidem Mosi licet non
 sit in omnibus credendum, nec uidere mihi illam Galeni commentationem hæc
 nus licuerit, adducor tamen ut putem eam fuisse Galeni sententiā, ex eiusdem uer-
 bis secūdi libri prognostici, pituita exaffata in pectore, in quo longe maior calor est,
 quā in cerebro, fieri sputum album, tenax & rotundum, non nigrum, asserentis,
 nec aliquo loco pituitosæ huius atræ bilis mentionem facientis. Quam certe si alijs
 in locis, in peculiari commentario de atra bile inscripto, non erat prætermittendus.
 Adde, quod si, ut communis nunc tenet opinio, ex Auicenna orta, quilibet humor
 per exustionem in atram bilem uertitur, quinque numero erunt atræ bilis species:
 quare non poterūt omnes humores tam naturales quā præternaturales, sangui-
 ne excepto, denario numero contineri: quod tamen uoluisset uidetur Galenus in
 fine secūdi libri de uirtutibus naturalibus, Praxagorā laudans, ad eum numerum
 humores

Metum & mœ-
stitiā ab atra
bile proficisci.

Melancholia,
atrabilis.
Bilis pallida.
Crocea.
Porracea.
Æruginosa.

Mania à flaua
bile exusta.

Non potest me-
lancholia à pi-
tuita fieri.
Non potest pi-
tuita in homine
tātum affari, ut
nigra in totum
euadat.

humores omnes
Adde etiam, quod
aliquis meminit,
attulimus, ex hoc
nulli per metum
iradionem colore
quam tamen in re
admirum. Varios
lorem per exustione
pituitæ naturam, aliq
arem uel adustione
uicellinam, secundum
atram bilem tra
mediosq; colores qua
si coloris, a nigro. Hæ
sentiam percipimus.
uero præter hi con
lationem in cerebro
uenit. Ad tantam
20 ut cogelandi uim
acris est, etiam æst
ur in melancholia
adhuc humectand
nem imaginatur,
tura reperitur, qua
igitur humiditas re
pleam erit, ita nece
omnibus pituitæ sp
peruenientibus, man
dicitur sequens est, h
uertens Galenus in
dicitur tenaci pituita factu
ta ad summam siccita
pactio res quæ minor
nibus motus, & G
ni recentiorum senten
res phlegmate, neq;
sed morbum qui me
no minus humore sic
rarium ostendunt
sententiis tribus me
que me ad illarum
uicellinam sententia
no acceptum, Auicē
nam propter ph
non est propter euac
dicitur, cōpressio hum
uenerit est euacuatio
habetur consecum
Rozandus hic uir

humores omnes reducentem. Quinque enim ad minus sunt biles, & tres pituitæ. Adde etiam, quod neq; Ioannitius, neq; Serapion, neque Haliabas inter atras biles alicuius meminerunt, quæ ex pituita generetur. Nullam præterea esse ultra ea quæ attulimus, ex hoc probari potest, quod fieri nequit, ut ex albo in nigrum mutatio fiat, nisi per medios colores, imò & per medias substantias. Norunt hoc Chymici, per multitudinem colorum ad desideratum illud, quod caput Corui uocant, peruenientes, quum tamen in rem simpliciter albam non operentur, sed cui sit croceum aliquod admixtum. Varios ergo nasci colores in pituita, erit necesse, priusquam in atrum colorem per exustionem permutetur, imò & uarias substantias: quarum aliquæ ad pituitæ naturam, aliquæ ad nigram bilem proximius accedant, iuxta minorem maiorem uel adustionem: sicuti & in ipsa flaua & pallida bile contingit, quæ primo in uitellinam, secundo in porraceam, tertio in æruginosam transit, priusquam in exactam atram bilem transmutetur. Sed in pituita tanto plures fieri medias substantias, mediosq; colores quàm in bile oporteret, quanto maior est distantia albi quàm flauui coloris, à nigro. Hanc autem pituitarum aut nigrarum bilium uarietatem, nec ad sensum percipimus, neq; apud medicos legimus de humoribus scribentes. Quod uero præclari hi consultores Auicennam sequuti imaginantur, pituitam per conge-
 10 lationem in cerebro ad atram bilem cõuerti: mihi in captum mentis haudquaquam uenit. Ad tantam enim frigiditatem uiuentis hominis cerebrum uenire non potest,
 20 ut cõgelandi uim habeat. Siquidem ut Galen. docet 8. lib. de usu partium, calidius aère est, etiam æstiuo. Alioqui neq; statim necesse est pituitam congelatam ita exiccari, ut in melancholiam conuertatur. Videmus enim aquam in gelu cõuersam, uirtutem adhuc humectandi retinere. At si maiorem in humano corpore fieri congelationem imaginentur, certe non maiorem faciet siccitatem ea quæ in gipsea uocata pituita reperitur, quæ tamen & nomen & colorem pituitæ non amittit. Quæcumq; igitur humiditatis remissio in pituita intelligatur, sicuti media inter aquosam & gipseam erit, ita necessariò intra pituitæ limites continebitur. Sed nõne uidemus in omnibus pituitæ speciebus ad extremam usque duritiem, qualis in scirrho sentitur, peruenientibus, manifestam albedinem ac luciditatem, tetro melancholiæ colori,
 30 & ut sequens est, his quæ eam consequuntur accidentibus aduersantem? Quod aduertens Galenus in commentario de tumoribus præter naturam, scirrhum à crassa & tenaci pituita factum, ab eo separauit qui à succo fit melancholico. Si igitur pituita ad summam siccitatem euecta, inter pituitas, nõ inter atras biles numeratur, quo pacto res quæ minorem habet siccitatem, debet atra bilis existimari? His itaq; & rationibus motus, & Galeni clypeo munitus, non uerebor ab Auicennæ & commu-
 40 ni recentiorum sententiã abscedere, nullamq; atram bilem ex albisimo inter humores phlegmate, neq; per exustionem, neque per congelationem factam agnosceret: sed morbum qui melancholia uocatur, ita in hoc uiro, sicuti in cæteris, ab eiusdem nominis humore fieri affirmare. Quod tamẽ non ita obstinate defendo, si mihi contrarium ostendatur, quin sim manus daturus. Nullam autem in his quæ ab excellentissimis tribus medicis consultoribus scripta mihi ostensa sunt, rationem uideo, quæ me ad illarum sententiã cogat accedere. Nam argumentum, quod unum ex alterius sententia mihi obstare uidetur, à iuuamento ex uacuatione pituitæ sequuto acceptum, Auicenna ipse soluit, dicens: Non ergo te seducat iuuamentum quorundam propter phlegma quod ipsi euacuant uomendo uel egerendo: nam illud non est propter euacuationem phlegmatis iuuantem ipsos, imò quoniam multitudine & cõpressio humorum adinuicem remouetur ab eis. Verum iuuamentum essentialiter est euacuatio cholerae nigrae. Interim autẽ, donec aliud mihi ostendatur, quæ hæcenus confecimus colligentes, ex eis breuiter curationem eliciamus.

Reuerendus hic uir ægritudine propria cerebri laborat, melancholia uocata, quæ

Chymici.

Corui caput apud alchimistas.

Bilis transmutationes.

Pituita in cerebro cõgelari nõ potest.

Cerebrum aère æstiuo calidius.

Pituitam congelatam in melancholiam nõ uertit.

Pituita gipsea.

Ab Auicenna desciscit.

»

»

»

»

»

»

est mala cerebri temperatura, frigida & sicca, ab humore atræ bilis partim facta, partim fiens, partim futura fieri: qui quidem humor uel nequaquam exustus est, uel modice. Symptomata morbum comitantia sunt, timor, tristitia, pusillanimitas, cum corruptis quibusdam imaginationibus.

Facta igitur ægritudo calidis & humidis indiget: frustra autem hæc adhibentur, faciente causa in cerebro permanente. Est igitur hæc antea per euacuationem amouenda. Verum quia & hæc frustra tolleretur, si præstò esset in corpore, alia similis materia apta ad cerebrum ferri, ideo & hanc uacuare oportet: & ne de cætero rursus abundet præcauere, cerebrumque ipsum demum roborare, ut si qua fortè regeneretur, eam à se pellat.

Intentiones curatiuæ melancholie per proprietatē in cerebro.

Erit igitur una & prima intentio, ad quam ultimo resoluendo deuenimus, humoris melancholici in corpore abundantis euacuatio. In omnibus enim in quibus causa faciens adhuc adest, ab ipsa curatio inchoanda est, autore Galeno quarto Therapeutices. Secunda, euacuatio eius qui in capite est: quæ duæ intentiones, si exacte loqui uoluerimus, præseruatiuæ potius sunt quàm curatiuæ: sicuti & ea quæ præcauet ne humor hic abundet, & quæ cerebrum roborat, ut uel non recipiat uel repellat, si quid eò feratur. Tertia uero in ordine sola & uerè curatiua, est ea quæ prima occurrit, & ad iam factam uertitur ægritudinem, contraria uidelicet ad calidum & humidum alteratio.

Atræ bilis euacuatio.

Venæ sectio.

Galenī cautio in secunda uena.

Vena media.

Euacuatio melancholici humoris in toto corpore inuenti, à uenæ sectione, si Galeno credimus, est inchoanda. Verum quia non certis indicijs cognoscimus sanguinem melancholicum in uniuerso corpore dominari, sed contrarium potius superius collegimus, Galeni cautione utemur, qua tum aliàs, tum in hac ipsa, de qua loquimur, affectione utitur, ut scilicet fluentem secta uena sanguinem inspiciamus, & si ater fuerit, tantum fluere sinamus, quantum satis esse coniecimus: sin secus, cohibeamus. Vena autem huic sectioni magis idonea erit, quæ in cubito media. Ab hac autem uenæ sectione inchoandum putamus, tametsi non in toto corpore, sed in cerebro causam morbi esse putemus: tum quia in tam diuturno, quo uexatus est tempore, uix fieri posse existimamus, quin ob longos mœrores uniuersus sanguis ad melancholicum sit mutatus: tum quia Galenus, ubi solum cerebrum sanguinem continet melancholicum, non in totum reijcit uenæ sectionem, sed quantum ad ipsam dispositionem attinet, dicit non esse necessariam: innuens, ratione alia posse esse opportunam. Quam rationem explicans Aëtius, addit, Nisi multi sanguinis fuerit ægrotus. Esse autem hunc uirum multi sanguinis, & medicus ille, qui mecum hac de re loquutus, & monachus qui me consuluit, attestati sunt.

Sanguinis per hæmorrhoidas prouocatio.

Purgatio per initia facienda.

Ad eandem intentionem pertinet sanguinem per hæmorrhoidas prouocare. Notum enim illud Hippoc. maniacis, uaricibus aut hæmorrhoidibus superuenientibus, mania solutio fit. Quo loco melancholicos proprie uocatos intelligere debemus, si Galeno credimus. Hanc autem hæmorrhoidum prouocationem, licet multifariam efficere possimus, commodius tamen per purgatoria medicamina, & per clysmata faciemus: quæ & propria ratione ad eò congruunt, ut eorū assiduus usus ualde sit in hac uacuationis intentione necessarius. Quando enim (ait Paulus, de his loquens quibus cerebrum primo afficitur) ob temporis diurnitatem humor est factus difficile mobilis, uarias & fortiores curationes adhibere oportet. Purgandi ergo sunt statim ab initio per epithymum aut aloem: quorū si modicum quotidie assumpserint, maxime iuuabuntur, & quietem consequentur. Laudauit quoque Aëtius, ut ueter quotidie leuiter subduceretur, per amaracum & serum non ex caseo factum, sed ex lacte uel equino uel bubulo. Quo pacto uero à lacte separandum sit serum, docet Dioscorid. cap. de lacte, simulque etiā bibendi modum, quippe ut per interualla, hemina, id est, libras, bibantur, minus tamen pondus bibenti quotidie fortè sufficiet. Amaracum uero intelligo

AMARACUS.

telligo

telligo herbam apud nos corrupto uocabulo Marellam uocatam: medicorum uul-
gus & officina, Matricariam uocant. Auic. uehuen, de qua Diosc. scribit sub nomi-
ne Parthenij. Ego pro omnibus his utor Sena, quæ licet non multo antea in usum
uenerit medicorum, illaboriose tamen melancholiam & exustos humores purgat,
& secure quotidie bibitur, additis diuersis rebus, iuxta laborantis temperaturam, æta-
tem, horam, & reliqua id genus, quæ in omni sua operatione medicus ante oculos
semper habet. In hoc autem uiro, præterquam æstatis tempore, flores uel semina
rorismarini maxime puto congruere, & rosas, uel earum potionem æstate. Primo
tamen, ut dixit Ruffus, habenda est cura bonæ concoctionis.

Rorismarini
» semen.
» Clysmata.

» Vomitus.

Auicennæ locus
emendatus.

» Urina.
» Sudor.

Euacuatio hu-
moris in capite
contenti.

Balnea.

Balnea sponta-
nea, calida &
sicca omnia.

- 10 De Clysmatibus inquit Aëtius: Post uenæ sectionem & purgationem, interpo-
sitit aliquot diebus, clysteribus euacua. His auxilijs si sanguis per ora uenarum ani-
exierit, non erit æger alia molestia propter hoc afficiendus: sin minus, sanguifugis,
alijs uel aptis ad id notis medicamentis promouendus. Ad hanc quoque intentio-
nem pertinet uomitus, de quo idem Aëtius: Vomitus per maiora interualla prouo-
candus, non à cibis, sed ieiuno: nec cum fortibus, quoniam sunt nocua. Auicenna
uero dixit, accersendum uomitum, si in stomacho sit aliquid quod in ægritudine fa-
ciat augmentum, & si non est ægritudo uehementis debilitatis. Verba autem hæc
ultima torserunt expositores, quoniam non bene leguntur in communibus exem-
plaribus: legendum enim, & non est stomachus uehementis debilitatis. Quibus uer-
bis consonant alia Auicennæ uerba, ubi loqui incipit de melancholia in cerebro con-
firmata. Ait enim: Euacua per clysterem & uomitum, nisi in illo cuius stomachus
est debilis. Huc quoque spectant, id est, ad euacuationem materiæ in toto repertæ,
urinæ & sudoris prouocatio. de his enim inquit Paulus: Bonæ autem & diuretici-
uirtutes, & sudorum purgationes. Vtrunq; igitur procurandum, adhibita tamen
cautione, ne calidioribus utentes, eam quæ adest atram bilem exuramus, aut nouã
in corpore crescere faciamus. Hæc quidem sufficere puto ad primam intentionem
exequendam.

- Secunda intentio, hoc est, humoris in capite contenti euacuatio, huiusdem ferè auxi-
lijs, quibus & præcedens absoluitur. Erit igitur & hanc ob causam uena secanda, si
multi (ut relatum mihi est) sanguinis hic existit: primū quidem humeralis eius par-
tis, ut bene hoc loco dixit Auic. in qua caput est grauius, facta prius sectione basili-
cæ, si in toto corpore abundare sanguis uideatur: dehinc ea quæ in fronte est me-
dia. Erit enim hic ordo eo casu seruandus, ut primo media, iecoraria secundo, tertio
humeralis, quarto uena frontis incidatur. hoc enim uoluit Auic. si eius uerba bene
legantur & intelligentur. Sic enim scribendum est: Et quandoque necessarium erit
tibi ut phlebotomes basilicam, cum inuenis signa cōmunia scilicet multi sanguinis
in toto corpore, & ante phlebotomiam uenarum frontis, quia tunc mouebit plus.
Sanguis ex naribus prouocandus: hirudines post aures admouendæ, cucurbitulæ
inter spatulas: tum quoque per nares & palatum materia euacuanda, atque etiam per
capitis cutem occulta & sensum fugiente difflatione. Pleni autem sunt medicorum
libri medicamentis quibus hæc tria postrema peragentur. Vtilia autem in distrahen-
do & uacuando sunt, frequentia balnea: sed dulcium, non medicatarum aquarum.
Siquidem humectandus est hic uir, non exiccandus. Calida autem sunt & sicca, in-
quit Paulus, omnia spontanea balnea, Galenum sequutus, tum alibi, tum i. lib. Sa-
lubrium. Ego utrorunq; uestigijs hærens, monacho consilium super his aquis pro
hoc uiro petenti, absolute eorū usum in balneis interdixi: potum tamen aquarū ea-
rundem eatenus concessi, quatenus purgationē facit dominantis humoris: in qua ta-
men & illud cauendum, ne propria ui, aut longo usu, nimis calefaciāt uel exiccant.

His peractis, satis arbitror occursum esse & futuræ ægritudini, & ei quæ adhuc
fit: superest ut ei quæ facta est, id est malæ temperaturæ, frigidæ & siccæ, nos oppo-

*Præsidia factæ
intemperature.*

namus. Illud fiet, si tantum calefecerimus humectauerimusque caput, quantum frigiditatem & exiccatum esse ultra naturalem habitum cognouerimus. Ad hoc autem maxime confert uictus ratio, quæ tanti momenti est, ut absque alio præsidio, ea sola se multos Galen. curasse testetur. Cibus igitur, inquit Paulus, esse boni succi debet, & modice humectans. Aliæ quoque res, quas non naturales medici uocant, ad easdem qualitates uel actu uel potestate uergant. Ineptus autem sum, si ad particularia descendam, omnibus nota, præsertim tam doctio medico, cui non solum hæc quæ in propatulo sunt, sed etiam quæ plerosque medicorum latent, sunt aperitissima. Illud potius non prætermiserim, ultra uictus qualem diximus rationem, caput quoque ipsum esse humidis calidisque & fomentis & lotionibus præsertim ex alioribus locis guttatim cadentibus abluendum; hoc adhibito moderamine, ut uel utraque simul misceantur, uel per uices, modo hoc, modo altero utamur: cauentes ne tenuioribus partibus per calida exolutis, terrestriores ineptæ omnino resolutioni dimittantur: uel per sola humentia tota materia ita incrassetur, ut ex melancholia comitialis morbus sequatur. Bene igitur monuit Auicenna, utraque commiscenda, ubi curam eius melancholiæ exequitur, quæ est in cerebro confirmata: licet eius uerba non bene in communibus codicibus apponantur. Sic enim legendum erat:

» Et secunda est, ut administras cum euacuatione humectationem assidue cum embrochis & oleis calidis, & ponas in eis ex medicinis, sicut chama melon & anethum & melilotum & radicem lilij, ut non incrassetur humor propter resolutionem puram in qua non est lenitas, neque incrassetur cum his quæ humectant, & non est in eis resolutio.

*Auicennæ loci
emendatus.*

*Apud Gal. non
est Senæ mentio,
contrà quàm dixit
Mesuas.*

Clarius autem hoc exequutus est Ioannes cognomento Mesue, capite de cura doloris capitis à melancholia, & proprio capite de melancholia, in utroque loco citans Galenum: quanquam ego cum perlegerim totum Galeni librum de medicamentis secundum loca patientiæ, ad quem maxime hæc pertinebant, nulli libi hanc sententiam inueni: sicuti nec Senam in musto misceri. Quod tam alienum est à Galeno, ut iureiurando affirmare possim, nullam esse in Galeni libris Senæ mentionem. Nulli libi etiam apud eum legi, iure hærdi aut ueruecis caput abluendum: quæ tamen omnia affert Mesue ex Galeni autoritate. Nec hoc dixerim, quod ea præsidia uelim respui: sed ut cognoscatur, tantum huic Mesue non esse attribuendum, ut quicquid scripsit, absque alia indagine, (quod multi faciunt) pro oraculo habeatur, quum multi in eo non aspernandi inueniantur errores: quale est illud, quod ex eiusdem Galeni sententia, uitanda esse docet urinam prouocantia: cuius nos contrarium autoritate Pauli superius docuimus. Sed & ipsemet Galenus in cura quartanæ commendat res urinam mouentes, utiturque diospolitico, & diatrionpiperon uocato medicamine, imò & ipso pipere. Non igitur Galenus fuit, qui urinam prouocantia prohibuerit, sed Auicenna: nec cap. de melancholia, sed de mania. nec tamen prohibuit omnia, sed ea quæ plurimum prouocant. Nam Paulum sequutus, radicem & semen equini sceniculi quotidie præbet, ac bryoniæ, id est uitis albæ radicem.

*Hippofelinum.
Bryonia.*

Hæc igitur sunt quæ mihi relatis in hærenti, de affectione & curatione huius uenerabilis uiri occurrere, quibus ipsum spero, eo iuuante qui solus languores sanat, sanitati pristinae restituendum. Quod si omnibus peractis statim non successerit, non ilico spes abiicienda est. Quemadmodum enim scripsit Aëtius, & nos quandoque experti sumus, multi tempore curationis nihil adiuti, post eam roborata natura conualuerunt.

Cuncta autem quæ scripsimus,
arbitrio ac iudicio præsentis medici subijcimus,
uiri solertissimi & studiosissimi.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXIIII.

Epist.

EPIST. III. in qua multa simplicia medicamina dilucidantur.

Ioannes Manardus Hieronymo Carezono.

S. D.

Erò quidem respondi literis tuis, si tempus spectetur quo sunt datae: citò, si id tempus spectes quo sunt redditae: citissime, si nodi considerentur, quos petis dissolui: qui tot sunt, atq; ita cōstricti, ut uix ab ipso enodari Hercule possint. Tuum igitur erit ignoscere, si non omnibus manum admouero, & si hos etiam quos aggrediar, non penitus dissolue-

10

ro: malui enim tibi minus sapere putari, quàm minus diligere, praesertim quàm Hieronymus Augustinus communis amicus te desiderare responsum per plures ante dies significasset, quàm tua mihi fuisset reddita epistola. Eodem igitur quo tu uteris ordine, ne te diutius protraham, iam rem aggredior.

Nascaphthon Paulus Aegineta Naocaphthon uocat, & à quibusdā dici ait Nascaphthon: nec plus de eo docet capite proprio, quàm esse Indicum aroma. In descriptione autem Cyphi Niliaci Lacaphthon dicit esse corticem piceae, uel alterius arboris: ubi eandem rem intellexisse mihi uidetur cum Nascaphtho, ut etiam Hermolaus putauit. Theophrastus inter aromata quae unguentis miscentur, Nartam re-

20

ponit, libro nono de historia plantarum: quam esse eandem rem cum Nascaphtho, suspicor potius, quàm certus decernam. quod si uerum est, fortè pro Nascaphtho apud Dioscoridem legendum Nartaphthon. Hæc sunt quae hactenus cognoscere ualui de Nascaphtho: nec temere arbitror inuenias, qui docere certum aliquid de eo possit, peregrina semper re, & quae iandiu apportari ad nos desierit. Nuper tamen ex Thoma Lucēsi, arte quidem seplasiario, sed eruditione multos medicos excellentē, didici, corticem qui uulgò Tegnamen dicitur, esse Nascaphthon.

De Nascaphtho.

Halimon (ni fallor) uidi aliquando iuuenis in maritimis Umbriae, monstrante Vlysse Lanziareno, uiro omnium bonarum artium studioso, & in herbaria (quantum illa ferebat aetas) erudito: quo uero nomine ab eo diceretur, non satis possum meminisse. Scio ab Auicenna in secundo libro de ea scribi, sub Melliae nomine, & à Serapione sub nomine Molochiae, & alio nomine Atriplicem marinā ab eodem uocari. Scio etiam tum in historia, tum in uiribus aberrasse hunc barbarum. In historia quidem, quod plures spinas habere dicit, quàm Haussegi, id est Ramnus, habeat: & id quidem ex Dioscoridis sententia, qui apertis uerbis carere spinis scribit. Saporem etiam ex Galeni sententia ei dicit esse amarum, falsum cum pauca styphit: quum Galenus nullam ei attribuat amaritudinem, sed falsum & substyphonta tantum saporem. Habere etiam inflammationem paucam, uitio tamen (ut puto) librarij: legendum enim inflammationem. Radicis drachmas duas cum melicrato potas conuassationi conferre neruorum, sedare dolores, & prouocare lac scribit auctore Dioscoride: qui tamen non duas, sed unicam drachmam, lenire tormina rupta & conuulsa dixit, & facere lactis ubertatem.

De Halimo.

Error Serapionis.

40

Ramnum, Haussegi uocat Auicenna, licet falsò dicatur rubus. Esto enim quod ramnus inter rubos à Theophrasto alicubi numeretur, neq; ipse tamen neq; alius bonus autor, simpliciter affirmauerit ramnum esse rubum: minusq; quàm cæteri hoc dicere potest Auicenna, qui aliud caput scripsit de rubo: ubi dicit quosdam dixisse rubum esse Alhaussegi: qui loquendi modus ostendit, eum sic dicentium opinionem non sequutum. Quicquid autem de hoc sit, constat rem, quae nunc dicitur rubus, diuersam esse ab ea, quae capite de Ramno à Dioscoride describitur. Spinam uocatam ceruinam, ego semper arbitratus sum genus esse Ramni. Marcellus contra sentit, leuibus (ni fallor) argumentis: quod uidelicet ramnus frutex, non arbor

De Ramno.

est, nec eius materia rubro colore uisitur, quum spina uocata Ceruina iusta arbor sit, & tota rubeat. Quod enim ad magnitudinem attinet, memini me olim puerum uidisse Ceruinum spinum, uix duas ulnas à terra elatum, fruticemq; potius quam arborem præ se ferentem. Quod si specie arboris quandoque uisitur, non facit hoc, *Brassica inges.* quin natura sit fruticosa. Vidi enim quandoque Florentiæ brassicam, quæ proceritate multas æquabat arbores, & quasdam etiam superabat: nullus tamen propter unam alteram ue talem, brassicam inter arbores numerauerit. Sed & ipsemet Marcellus paliurum, quem affinem ramno facit, quandoque arborefcere, quandoque fruticis naturam ait non excedere. Ex colore etiam non satis ualidum colligitur argumentum: non enim in totum rubet ceruini spini materia, sed extrorsum candida quum sit, introrsum rubet. Sint igitur uel non sint idem ramnus & ceruinus spinus, neque enim hoc nunc decerno, argumenta certe Marcelli non ea ostendunt diuersa: tantisper igitur ceruinus spinus mihi pro ramno stet, donec alia spina compareat, quæ eum loco dimoueat. non utar tamen ea, quum nota sint multa, longèque magis exposita, quibus possim in erysipelatibus & herpetibus uti. Vim eius in herpetibus tacuit Auicenna, sicuti & quod pro amuleto sit, in foribus & fenestris suspensus, ad mala arcenda medicamina: qui tamen in hoc minus peccauit, quàm Serapion, pro malis medicamentis propriam scribens arboris operationem.

De Paliuro. Paliurum si dixerò me uidisse, dicam quod certum mihi non est: si non uidisse, id quod est ambiguum. Videor enim uidisse inter sepes uaria fruticum genera spinis obsita, atq; in his fortè Paliurū. An uero aliquo in loco arborefcant, incertū mihi est. Virgilius carduis eum iungens, arborem putasse non uidetur: nec in carminibus suis Columella, rubis, herbisq; potius, quàm arboribus connumerans. Aliquo tamen in loco arborem fieri, Agatoclis & Theophrasti testimonio, credendum: quibus consentire Plinius quoq; uidetur, loto eum coniungens, quam pyri esse scribit magnitudine, Theophrastum sequutus.

De Loto. Fuit autem & ipsa Lotos quandoq; Italiæ familiaris, nunc adeò rara, ut ferè pro miraculo ab aduenis spectaretur ea, quæ prope templum diuo Antonio dicatum Patauij Hermolao uiuente uidebatur. Scribit de fructu eius Auicenna, sub nomine grani Anescen, non absque tamen errore, ut ferè solet: magnitudine enim peperis esse dicit: dicente Dioscoride, & eum sequuto Serapione, quod maius est, & Theophrasto fabæ æquante. Tacet dulcedinem, odoris boni dicit, quum Dioscorides dicat grauis. Addit coloris similitudinem, quem tacet Dioscorides. Plinius croci esse dum est maturum, ante maturitatem alium atque alium. Addit & quod facilius frangatur, & nescio quid de medulla: quæ unde acceperit, diuinare non potui. Sed quod peius omnibus his est, ponit calidum & siccum in secundo ordine, quum Razes & Serapion reponant inter frigida: Galenus & Paulus siccitatis mentionem faciant, sed actiuas (ut philosophi uocant) qualitates reticeant. Serapion arborem uocat Sadar, fructum Nabac: quem sequutus uidetur Auicenna. Nam præter ea quæ suprâ ex eius diximus sententia, de Sadar quoque scripsit capite 631. nihil tamen aliud de ea tradens, nisi quod ad caput de Nabac, lectorem remittit: nulla habita mentione eorum, quæ de grano Anescen superius scripserat. Ex quo colligi facile potest, id quod ego saepe soleo dicere, Auicennam suo de medicina libro ultimam manum non apposuisse: sed quæ occurrebant, à uarijs autoribus sumpta, in unum uolumen congeffisse, digesturus per ocium, si licuisset. Celtis hæc arbor latine dicitur, & faba græca uel syriaca, quia autore (ut diximus) Theophrasto, fructum fert magnitudine fabæ.

De Hiberide. Hiberidis nomen duabus herbis adscriptum inuenio: uni, quam Nasturtij folia habere,

habere, in fine primi libri scribit Dioscorides, & libro uigesimoquinto Plinius: alteri, quæ fruticosa & lauri folio, nisi maius longe esset, cuius inter coxendicis remedia meminit Aegineta, alióque nomine uocari dicit Lepidion: de quo Lepidio scribit Dioscor. libro secundo, nulla eius ceu notæ herbæ parte depicta. Plinius libro decimonono, laurinis folijs esse, sicuti Paulus, scribit: sed mollioribus, non maioribus, ut Paulus: nisi & in ipso Plinio deprauatus locus sit, & pro mollioribus, legendum sit maioribus. Arabes sub uoce Sceitaragi, de Lepidio loquuntur: licet Auicenna sub eodem nomine de ligno quodam Indico & de fructu alio pertractauerit, atque ultra hæc nonnulla adiecerit, quæ de Hiberide à Dioscoride uidentur accepta: quod
 10 tamen caput ego post Marcellum fini primi libri simul cum capite de Halicacabo, Dioscoridi accreuisse puto. Non enim in eum locum ubi de arboribus tractatur, congruum erat, duas illas herbas non uocatas irrepere: & quum de Halicacabo libro quarto inter Strychni genera abunde differuerit, superuacaneum omnino fuerat de ipso seorsum, & importuno adeò loco pertractasse. Quare probandi uidentur codices, in quibus caput illud ultimum non inuenitur: quo summoto, non uideo quo pacto Hiberis herba, sola possit inter tot arbores comparere, præsertim quum nec Galenus nec Paulus proprium de Hiberide caput scripserint, contenti de Lepidio scripsisse, quod uocari à nonnullis dicunt Hiberida. Huic si accesserimus sententiæ, Hermolaóque consenserimus, Lepidion esse herbam, quæ nunc
 20 uulgò apud nos Raphanus dicitur, affirmanti, quæ à Pannonibus, apud quos in continuo usu ad carniū & piscium condituram est, Turma dicitur, apud alios, ut audio, Myrroraphanus appellatur: cui in gustu & uiribus tanta est cum Nasturtio affinitas, ut Cardami nomen tertium apud antiquos meruisse putanda sit: quod & apud sciolos quosdam & grammaticos & medicos adhuc reseruat, Nasturtium scilicet nuncupantibus: si his utique consenserimus, Hiberis erit notissima sub Raphani nomine. Si uero de prima Hiberide loquamur, de qua Dioscorides libro primo, & Plinius uigesimoquinto, utique fatebor hanc mihi incognitam, nisi inter Nasturtij genera deputetur.

Capita duo Dioscor. accreuisse.

Raphanus.

Silurum piscem esse quem nunc uulgò Sturionem uocamus, in nuperrime uulgato de piscibus Romanis libello, multis rationibus probare contendit Paulus Iouius, inter eos qui hoc seculo medicinam bonis literis coniunxere, eminentissimus. Cui sententiæ cur non accedam, multa me, licet inuitum, cogunt: non enim libenter à tanti uiri, atque etiā amici sententiā recedo. Primum est, quod Silurus dentes adeò duros, habet, Aristotele teste, ut morsu hamos frangat. Nullos autem esse Sturioni dentes, & omnes sciunt, & ipsemet Iouius attestatur. Silurus eodem autore damnatur, quum fert oua. Nos autē scæminas Sturiones ouis plenas plus quàm enixas probamus: non usqueadeò tamen, ut maribus, quod idem in Siluris facit, præferamus. Silurus Canis exortu, quia sublimis innatat, sideratur: Sturiones eo tempore maxime cōmendamus, imò (ut ipsemet Iouius ait) in medijs tantum solstitij feruoribus laudantur. Adde, si placet, quod Silurus, Plinio teste, omne animal grassando appetit, ut & innatantes equos quandoq; demergat: quod facere nullus unquam Sturiones uidit, ceu segnitiem potius, quàm tantam agilitatē præ se ferentes: alioqui quo pacto magna animalia uel læderent, uel tenerent, quum dentibus careant? cur etiā in tam uasta animalia insiliant, quum non nisi minutissimis & fugendo uesci possint? Mitto longam illam, & quasi singularem ouorum custodiam, de qua Aristoteles, & eum sequutus Plinius: & quod fluuiatilis semper ab Aristotele dicitur, neq; inter eos pisces cōnumeratur, qui ex mari ad flumina ascendant: è quorum numero Sturionem esse, nec ipse Iouius diffitetur. & quod præcipuæ magnitudinis est Silurus, nec minus quindecim talentis aliquādo pendet, teste Plinio, ad quam molem nullus Sturio protenditur. Vnum est quod plurimum

De Siluro:
Paulus Iouius?

Silurum nõ esse
Sturionem, manifestis
rationibus probatur.

apud me potest, quod scilicet Plinius prope Padum natus, & qui propter Tybers ripas uixit, Silurum, si esset Sturio, peculiarem Nilo non fecisset: sed Attilo potius Padano, sicuti magnitudine, ita natalibus associasset. Hæc sunt quæ me à louij sententia uel inuitum retrahunt, rationibus præsertim, quibus utitur, me non retinere ualentibus. Maxime enim adductus ad id opinandum est, quia mirum ei uidebatur, quod Silurum apud antiquos celebratum, hac ætate ignoremus: & Sturionem ex aduerso nunc celeberrimum, quo nomine ab antiquis dictus sit, plurimum dubitemus. Minimam autem hoc argumentum apud me uim habet, qui (iam supra tertium decimus agitur annus, dum Vladislai Pannoniarum regis saluti inferuirem) non semel uidi piscem, quem indubie Silurum esse, præter reliqua, hoc argumento

Silurum apud Pannonos haberi.

apud Pannonos fama est, aliquando captum, in cuius uisceribus humana manus ornata anulis inuenta sit. Vocant incolæ hunc piscem (si recte memini) Acchiam, uastissimo ore, & durissimis dentibus armatum, figura Gobio similem, eaq; aspectus atrocitate, ut terrorem etiam mortuus uideatur spectantibus afferre. De nomine uero Sturionis apud antiquos, ut ab illis in totum dissentio, qui Lupum uel Attalum notissimos nunc pisces arbitrati sunt: ita alteri illorum accedo, qui uel Torfionem, uel Hyccam putauere. Vter autem uerior, non opus est esse me hoc loco arbitrum: satis enim fuerit id quod petis declarasse, quem scilicet piscem esse nunc Silurum existimem, Sturione igitur & Siluro nunc sepositis, ad minutiores pisces, hoc est Smarides, me conuertam.

De Smaridibus. Mænule.

Smarides maritimi pisces adeò Mænus similes sunt, ut ab eodem nomine utraq; Mænulæ nunc uulgò dicantur: plebei certe & uiles adeò pisciculi, ut non numero aut pondere, ut ferè reliqui, sed acruatim inuitato etiam emptore, Venetijs uendantur.

De eruo. Orobum ignoraui Auicem. ut multi etiam nostro eruo.

Eruum, Græci Orobum, Auicenna cap. 331. herbam Iudaicam: capite uero 353. Herbum uocauit: ignorare tamen uisus, quæ res esset, sicuti & à multis nunc quosque seplasiarijs & medicis ignoratur, granum quoddam nigrum Vitiam potius, quàm Orobum referens, pro ea capientibus, quum sit in Tuscia notissimum. Vidi ego Florentiæ album & rufum.

De sifere.

Sifere, siue Sifarum in Italia non uidi: in Pannonia uidisse me puto & Germania eius radicem, napi figura & magnitudine, luteo colore, iucundo satis odore, & sapore adeò grato, ut ad nobilium quoque mensas ueniat cum bubulis carnibus elixa: ut minus mirandum sit eam Tiberium è Germania flagitasse, ut scribit Plinius.

De Atriplice.

Atriplex notissimum semper fuit olus: Atriplexum antiqui uocabant: unde uulgò apud nos nomine parum decurtato, Trepexum adhuc nominatur. Dicitur & alio nomine à Græcis Chrysolachanum, quasi aureum olus dixeris: cuius quoddam genus dicit Plinius in pineto nasci, lactucæ simile: hoc ego plerumque suspicatus sum esse olus nunc apud nos cõmune, Spinacia nominatū. Quod si uerum est, non bene ab Hermolao hi reprehenduntur, quibus uidetur Atriplex idem esse cum Spinacijs: erit enim idem eo modo, quo genus est idem cū specie, ut Atriplicem, seu, quod idem est, Chrysolachanum duas sub se species continere intelligamus, Spinacia uidelicet, & Trepexum. Quare uero Plin. dixerit in pineto illud nasci, non satis est mihi compertum: subesse tamẽ mendam puto, & pro pineto legendum nomen aliquod, quod à spina deriuetur. Nec unica hæc in ea mensione dubitatio, sed alijs etiã sociata pluribus: ut, quod secundum genus folijs esse oleris dicitur: incertum enim est inter tot olerum genera & diuersa folia, cuiam simile statuatur. Ibi quoq; oriri ambiguitas potest, ubi dicitur, edi ut olus molle. Verum si oleris nomine dum simpliciter profertur, brassicam intelligamus, utraq; hæc dubitationes tolluntur. Intelligendum

Spinacia, Atriplicis forte genus.

Plinij locus emendatus.

*Moti.
Cap. 5. lib. 19.*

dum autem ita esse, ex Plinio licet colligere, libro 19. capite octauo scribente: Olus
caulesq; quibus nunc principatus &c. Et libro 35. capite 15. de Alumine, quod le-
pras curet cum succo olerum: scribente Dioscoride, capite de Alumine, Cramben,
ubi Plinius olus dicit. Similiter cum idem, inter brassicam & uitem esse inimicitias:
Varro libro primo, capite 16. Vitis, inquit, adsita iuxta olus &c. Sed de Atriplice
haecenus nimis multa.

Chondrillam Serapion cap. 143. Candarel nominat. Est autem herba adeo Ci- De Chondrillā
corio similis, ut Cicorium etiam nunc dicatur. Primum eius genus, in cuius ramu-
sculis gummi Mastichæ simile inuenitur, nescio me unquam uidisse. Secundum cre-
10 berrimum apud nos est, folijs communi Cicorio ita similibus, ut non dignosceren-
tur, nisi magis & incisa essent, & terræ haerent.

Tragopogon id olus syluestre esse diu arbitratus sum, quod uulgò barbam pre- De Tragopoa
ti dicunt, petrae fortè uolentes dicere, uel presbyteri, quem prete uocāt: folio enim gone.
Crocii oblongo constat, radice dulci & longa, caule exiguo, super quem barbula ca-
na, à qua nomen accepit. Me tamen ab antiqua sententia deterret Hermolai auto-
ritas, magni alioqui momenti, falsò opinari id quod nos, nonnullos dicens: sed quia
nullam rationem reddit, quare falsi sint qui ita opinantur, nondum antiquam peni-
tus desero opinionem.

De Ornithogale nihil habeo quod scribam, nisi uelim ea exscribere, quæ Plin. & De Ornithoa
Dioscor. de ea tradidere: nec magni referre uidetur eam cognoscere, quum Gal. & gale.
Paulus, ut nullius usus in medicina, eam prætermiserint.

Hermolaus à recentioribus Aëtium sequutis, Phaseolum pro Smilace intelli- De Phaseolo:
git scribit, non candidum, sed rubentem, qui & lobos, & dolichos dicatur: quam sen-
tentiam licet nec approbet, nec reprobet, sed tantū referat Hermolaus, eam tamen
ac si ab illo probaretur, & recitat Marcellus, & explodit: non alio argumēto, quàm
quod uerisimile non uidetur ad eam altitudinem & frondium copiam posse legu-
men aliquod augeri, ut scenas & tabernacula uestiens inumbret: in quo argumen-
to tantus Marcello fuit taxandi Hermolai ardor, ut semetipsum, proprio (ut aiunt)
gladio iugulet: siquidem superius hoc eodem capite Smilacem, quicquid ea sit, in
30 leguminum genere & censu numerandam dicit: quam tamen ipsomet interprete
tanto incremento esse dicit Diosc. ut scenas & tentoria inumbret. Fateri igitur oportet,
aut uerbum Diosc. *οὐλωποπιείδις*, non bene à Marcello conuerti: aut Smilacem,
quæ ipsomet teste, legumen est, adeo posse crescere, ut tabernaculi instar soles ar-
ceat: atq; ut sequens est, Marcelli argumento eos non reuinci, qui Phaseolum pro
Smilace intellexerunt: quum tamen esset ad manus aliud argumentum, quo pos-
set eorum sententia euidentius conuelli: si enim Smilax sit Phaseolus, sequitur Dio-
scoridem de eodem legumine bis scripsisse: primo scilicet sub Phaseoli nomine, se-
cundo sub nomine Smilacis, quod tamen argumentum licet probabilius uideatur,
quàm id quo usus est Marcellus, facile tamen diluitur ex his, quæ lib. 1. Epist. medi-
40 cinalium, epist. 3. à nobis tradita sunt: ostēdimus enim Phaselum aliud legumē esse
à Phasiolo, sicut ab utroq; Pisum. Iuxta quam sententiā dicere quispiā poterit, de Pha-
siolo, id est, de legumine, quod latine dicitur Erulia, sub Phasioli nomine scripsisse Erulia Phasio-
Dioscor. de Phaselo autē, sub nomine Smilacis: quorum dictorū primum certum lus est.
apud me est: secundum etsi nō adeo mihi compertū sit, uideo tamē Serapioni & Aui-
cennæ placuisse, quum de Phasiolo nunc uulgò uocato ea prodiderint, quæ Diosc. Phaseolus apud
de hortensi Smilace. Nuper tamen etiam cognoui ueram Smilacem in summam Auicē. & Ser-
proceritatem ascendentem, grana quoq; in siliquis producentem, Phaselo commu- rapionem Smi-
ni præterquam colore (rubra enim uel crocea sunt, & ueluti à lateribus pressa ui- lax est.
dentur) similia. Multo tamen duriora uidentur quàm cōmunes Phaseli. In summa
igitur tria iam cognosco in hoc genere uel sub hoc nomine legumina, specie inter

se diuerfa, Phaselum scilicet cōmunem, Phasiolum qui & Lobos & Erulilia dicitur, & Smilacem.

De Medica. Medica quanto olim notior Italiae, tanto nostro seculo ignotior, quum sit in Hispania uulgaris, & notissima, Alfalfa ab ea gente uocata: quae uox forte deducta est à uoce Alfafasat, quam Auicenna simul cum nomine Cot, & Alifiscat, eidem in 2. lib. adscribit: licet lib. 3. cap. de tremore, ubi oleum de Andacoca multum laudat, uideatur eandem per Andacocam intellexisse.

De Aphace. Aphacen Vitiae proximam esse, ex Galeno lib. Alimentorum primo colligi potest, de utraq; eodem cap. scribente, similitudinemq; quandam inter eas agnoscente. Nonnulla tamen à Theophrasto Aphaci adscribuntur, quae longe distare eam à Vitia manifeste ostendunt: quale est, folia similia agresti Cicorio habere, primam Vere florere, citissimum senescere, florem in lanuginosos pappos resolui, aculeatam esse, & alia. Quod autem mihi de ea uideatur, hoc est: Duplicem Aphacen esse: al-

Duplex Aphace. teram, de qua Dioscor. & Galen. scripserunt, inter legumina reponendam, Vitiae adeo similem, ut eius nomē etiam hodie adhuc apud rura retineat, & syluestris Vitia dicatur, quam in agris saepissime sponte natam uidemus: de hac proculdubio scripsit Plinius capite quinti libri septimo & uicesimo: & Auic. lib. 2. uidetur scripsisse sub nomine Bachechem, cap. 103. Aliam, de qua Theophrastus lib. 7. & Plinius libro 21. inter syluestria olera reponendam, & quae (ni fallor) Cicorij nunc species habeatur, flore luteo.

De Thlaspt. Thlaspi. Serapion de eo scribit capite de Nasturtio, sub nomine Nasturtij tectorum. In Theriacae autem descriptione, Nasturtium album uocauit, sicuti & in eadem Auic. Quo nomine autem nunc uulgò dicitur, haud satis mihi compertū est, nec praeterea aliquid, nisi quae lib. 6. Epist. medicinalium à me sunt scripta.

De Eryfino. Erysimon sunt qui esse putent olus, quo in acetarijs libenter simul cum lactucis uescimur, Eruca gentilis uocatum: à quorū sententia non admodum sum alienus. Alij herbam esse dicunt, cuius semen uulgò Rhugetam appellant. Serapion Burugi nuncupauit. Auic. capite de Tuder, Orminum quidem pingit: plures uero medicinas Erysimi, quam Ormini sibi adscribit.

De Ptarmice. De Ptarmice nihil habeo quod scribam, ceu frutice inter montana, ac petrosa loca nato, nec qui unquam ad campestria haec nostra loca, quod norim, descenderit.

De Struthio. Struthion, quam Condes Arabes uocant, diu desiderauit. Vidi toto eo tempore, quo in Pannonia fui, singulis annis, quo die oleae ramos apud nos sacerdotes, certa cum religione benedictos populo donant, flores sine odore, quos simul cum subuiuentibus salicis ramusculis, pro olea, qua carent, Pannonones tribuunt: quos, quod passerum species praese ferebant, Struthi flores existimaui: sed quia ineunte Vere uisebantur, quum scribat Plinius Struthion aestate florere, licet reliqua satis quadarent, non sum ausus eam herbam Struthion credere. Marcellus uulgarem herbam dicit, & ubiq; locis incultis nascentem. Sunt & qui in agro Bononiensi nasci dicunt, & Gualdam uulgò dici.

De Arifaro. Arifaron mihi penitus ignota, & forte Italiae: nam (si Plinio credimus, qui Arim eam uocauit) Aegyptia herba est.

De Isatide. Isatim nunc uulgò Guadam uocant: uulgaris & notissima herba est, ut quam nigro colori infectores substernunt. A Serapione uel eius interprete uocatur Indicum, quum sit alia res, quae Indicum uocatur. Auic. scripsit de eo sub nomine Nil.

Nil. Germani tamen uocant nunc Nil, album quendam puluisculum in ararijs fornacibus inuentum, oculis ualde utilem: de quo per iocum dicunt, Nil prodest oculis: quem ego puluisculum puto esse uerum Spodium, magno medicorū errore, qui imponi sibi à mercatoribus permittunt, uilissimas quasdam res exustas pro Spodio multa pecunia uendentibus. Quanquam me non latet quosdam esse, qui Nil illud existi

existiment Pompholyga siue Tutiam esse: ex quorum sententia ipse quoque quodam loco supra loquutus sum.

Crocodilion similis est Chamæleontæ nigræ, ei uidelicet herbæ quæ nunc Carli De Crocodilio.
na dicitur. Distinguitur, præter natales, radice, quam longâ, & mediocriter latam habet, odore ut Nasturtiū acri. Carlina crassam, extrinsecus nigrâ, interius subflauâ.

Acantha Arabica, Poterion, Acanthion, mihi sunt penitus ignota.

Acantha uel Acanthus per multos annos à me quæsitâ, anno ante hunc tertio- De Acantha.
decimo, aliud tunc agenti, sese mihi obtulit, gratissimo spectaculo: uulgò apud nos Brancham ursinam maiorem uocant. Est enim alia minor, re & nomine, cuius frequens apud iuniores chirurgos mentio: ex qua Vladislao Pannoniarum & Bohemix regi, mihi olim benignissimo domino, pergratum edulium parari à suis cocis solebat. Est autem frequentior hic, quàm prima: neutram tamen in Italia alibi, quàm in hortis uidi.

Tragoriganum Leonicens, in uestigandis simplicibus medicamentis, sicuti & De Tragorigano.
redintegranda uniuersa medicina diligentissimus, à similitudine uocum motus, herbam esse putauit, gratam in acetarijs, quæ uulgò Tracon nuncupatur, & ab Auicenna (ni fallor) una transposita litera, Tarcon. A qua sententia ego semper abhorruï, quoniam Tragoriganum folio & ramulis origano communi, agresti uel Serpyllo similibus scribatur à Dioscoride, à quibus Traconis folia multum sunt diuersa, ramulosq; uel non habet, uel alios omnino, quàm origanū, uel serpyllum. Nunc uero in mentem mihi uenit, fortè genus primum intellexisse Leonicenum, quod loci gratia lætius inuenitur & latifolium magis: subiitq; in memoriam in inferiori Pannonia prope eam regionē, in qua fuit Sirmium nobilis olim ciuitas, nunc uinorum Sirmium Pannoniæ.
gratia celebratissima, uidisse me aliquando hanc plantam, adeò præ soli bonitate luxuriantem, ut ad bicubitalem ferè altitudinem attolleretur, & folio esset pollicari latitudine. Si tamen uerum est id, quod præter uulgatā opinionem Hermolaus confirmat, ex semine uidelicet lini in cepis macerato nasci hanc herbam, artificialis potius herba erit, quàm Tragoriganum.

De Maro non semel scripsimus ex Galeno libro de Antidois, adeò similem esse De Maro.
30 Amaraco, hoc est Maioranæ nunc uocatæ, ut eodem nomine, utraque Maiorana apud nos dicatur. Nobilior tamen habetur Maron, quoniam odoratior, nec uillosa, ut uulgaris Maiorana, folijsq; albicantibus. Est in secundo Auicennæ libro caput de Maro, in quo, sicubi, maxime detegitur, quàm ignarus fuerit simplicium medicamentorum.

Acinos, clara adeò redditur ex Ocimi notissimæ herbæ similitudine, ut uel ex De Acino.
hoc solo debeat agnosci. Ocimum autem id intelligendum est, quod maioribus folijs constat, minusq; hodie in precio est: tale enim intellexisse uidetur Diosc. quum Ocimum.
Mercurialis folia, quæ satis magna sunt, Ocimo faciat similia. Vidi ego iuuenis dum ad perdiscendas herbas cum earum peritis euagarer, herbam quandam odoratam, De Bacchare.
40 quæ nisi hirsutior fuisset, Ocimū credi poterat, hanc mihi pro syluestri Ocimo præceptor meus monstrabat, & Acinos mihi nunc est.

Baccharem nescio an unquam ueram uiderim, omnibus herbarijs Afaron pro ea monstrantibus. Marcellus notissimā omnibus esse ait, ruraq; omnia uolentibus eam monstrare. Volui sæpe è Florentia petere, sed alijs occupatus negocijs minime feci: dabo operam ut ineunte Vere ad nos deferatur.

Ex tribus Panacis generibus, Herculeum tantum, quod meminerim, uidi: & id De Panace.
quidem uno tantum loco, Ferrariæ in horto monachorū, quos uulgò Iesuatos uocant. Ex hoc manat Opopanax: licet Mesue alterius uideatur fuisse sententiæ, sicuti in nostris in eum annotationibus demonstratum est: poterat tamē ueritatem, Opopanax.
si non ex Græcis, saltem ex suo Serap. ediscere & Auic. qui, tamen si nō absq; multis Mesue lapsus in opopanace.

erroribus, quos quisquis cum Dioscoride eorum dicta contulerit, facile animaduertit, Heraclium tamen Panacem è quo sit Opopanax, melius quam Mesue uidentur agnouisse.

De Ligustico in
alij epistola ad
eundem Carez
zonum.

De Siso.

De Smyrnio.

De Elapho-
bosco.

Plinij locus ca-
stigatur.

De Ligustico quid sentirem, tertio ante hunc anno, tibi meis literis significauit: quare quum in eadem adhuc sententia perseuerem, ne (ut aiunt) actum agam, nihil aliud nunc scribam.

Sison in Syria nasci scribit Dioscorides, semenque esse, nulla plantæ in qua gignitur, habita mentione, nisi quod in cacuminibus multa habet ueluti granula. Galenus addit, subamaro esse sapore: nec ipse tamen, nec alius (quod sciam) quicquam tradit, per quod possit eius planta cognosci: quare à Syris quærenda eius historia. 10

Smyrnum, quicquid alij sentiant, mihi est id, quod nunc Alexandrum uocant, uoce ab Olufatro deflexa. Florentiæ Macerones, corrupta & ipsa à Macedone nominatione.

Elaphoboscum nondum uidere mihi datum est. Vulgares quidam herbarij herbam pro ea ostendunt, cui præter folia satis quadrant reliqua: quanquam nec uerum folium satis nobis certum est: siquidem Dioscorides Terebintho, Plinius Olufatro simile facit, nisi sit in Plinianis codicibus menda, à tot, tamque oculatis castigato-ribus nondum castigata: quod ego certe tam uehementer suspicor, ut non possim aliud cogitare. Nec solum uerbum Olufatrum mihi suspectum est eo loco, sed tota

illa periodus, Semine corymbis dependentibus similis effigie, sed non amaris folijs 20

olufatri. Quem locum, si mihi quoque liceat ferulam errantibus Plinij codicibus adhibere, partim coniectura, partim lectione quorundam hæc Plinij uerba recitatum, sic emendauerim: Semine corniculis dependentibus Siliciæ, id est scenigræci effigie, sed non amaris, folijs oleastri. Oleastri enim ad Terebinthi folium, quod est iaurino simile, magna affinitas est, quæ nulla est olufatri. Nulla tamen aut corymborum, aut cornicularum in Dioscoride est mentio, nisi in Elaphobosci coma corymbos intellexerimus, quales & in Hippofelini coma intellexit Dioscorides. Hæc sunt mihi Hieronyme quæ hætenus de his cognoscere ualui plantis, de quibus me interrogasti. Vereor autem hæc mea non omnia fortasse probatum iri: sed malui incertitæ apud te reus fieri, quam quicquam, quod posceres, negare. Vale, & si quid me- 30
lius in his indagaueris, mihi quoque te non pigeat impartiri.

Ex Ferraria, VI. Calend. Martias. M. D. XXV.

EPIST. IIII. Ioannes Manardus Vincentio Caprili
medico egregio S. D. De Lilio
conuallium.

Certamen in re
literaria.

Egisse te Epistolas meas medicinales, & laudasse (ut uerum ingenue fatear) non parum gauisus sum: (quis enim à laudato uiro laudatus non lætetur?) Longe tamen maiorem ex eo uoluptatem accepi, quod me 40
rursus ad scribendum prouocas, & quasi quodam præludio, prælusoria uel pugna in amœnissimum florum campum inuitas. Nihil enim libentius facio, quam cum pulcherrima illa Hesiodia lite, à Galeno etiam probata, decerto, in qua longe melior est uicti, quam uincens conditio: uictor enim gloriam, fluxam certe rem, ac fragilem, & quam boni ferè semper, uel nihili, uel minimi fecerunt: uictus ueritatis agnitionem, qua nulla preciosior, magisque optanda possessio, post pugnam reportat. Occurrit autem tibi primo in ipso patetissimo florum campo, candidissimus ille flosculus, mole quidem exiguus, uel adeo eximius, ut sua uisissimum odorem tam longe lateque iactet, ut nulli quantumuis magno flori in hoc cedat: ab qua candoris, odorisque præstantia, Liliij nomen à Pannonibus, aquilonari-ribusque

ribusq; alijs hominibus, apud quos est frequentissimus, meritò adeptus est: adiecta Conuallium cognominatione, quoniam & in humilibus potius, quàm in sublimibus locis nasci eum uidebant, & sponsum seipsum in Canticis canticorum nuncupare conuallium Lilium legebant. Hunc tu primo congressu, eum qui Conuoluolum putauit proterens, Hemerocallem uocari à Dioscoride & Plinio audacter contendis. Ego uero nimis fortè mihi sumens, & tibi & illi occurro quisquis fuerit, aliam rem & ab Hemerocalle, & à Conuoluoli flore Liliolum hoc conuallium esse affirmans: quod non alia ratione melius probare possum, quàm re ipsa uel ante oculos posita, uel ita calamo depicta, ut qualis sit, etiam ab his qui non uiderunt, possit intelligi: ita enim discerni certo iudicio poterit, an ea huic flori cōgruant, quæ de Hemerocalle & Conuoluolo à bonis autoribus traduntur.

10 Planta ex qua flos iste prodit, folio fermè constat Arnoglossi, minus tamen striato, & plures quidem fibras, sed nō adeò manifestas ostendente, cauliculis tenuibus, eidem etiam Arnoglossi similibus: flosculis plurimis, uestitis calathi figura, summo candore fulgētibus, & suauissimum odorem late fundentibus: radicibus laxis, longis, nodosis. Quæ quantum notis Hemerocalles dissideant, nemo est Dioscoridem & Plinium legens, qui non facile agnoscat: folio enim & caule Lilij constare Hemerocallem dicunt, radice bulbosa, & magna, flore uehementer pallido. Similitudinem inter folia, licet non multa sit, potest tamen quispiam defendendi proprij dogmatis gratia, affirmare: caules uero tantum distant, quantum baculi crassities à festuca. Quid uero dicam de radice, quæ in Hemerocalle crassa & bulbosa, in hac planta tenuis, & laciniosa: Quid de flore, quem Hemerocallis ualde pallentē, planta hæc candidissimum ostendit: Ex his probatum mihi manifeste uidetur, Liliolum hoc à magno Hemerocallis Lilio longissime distare. Non esse autem Conuoluoli florem ita euident per se est, ut stultus putādus omnino sit, ut tu etiam scribis, qui id non modo credat, sed suspicetur. Si igitur flos hic cōuallium Lilium uocatus, nec Hemerocallis est, nec Conuoluolum, quo, inquires, nomine ab antiquis dicitur: Dicam quid suspicer, ut uobis quoq; insurgendi contra me materiam præbeam, mutuoq; hoc congressu tandem ueritas eruatur. Obseruauit ego multoties, dum Vladislaio & Ludouico Pannoniarum & Bohemiæ regibus inseruirem, tantam esse affinitatem inter huius flosculi plantam, & eam quam uulgò Fraxinellam nunc uocant, ut non facile esset unam absq; reliqua reperire: tantamq; similitudinem, maxime quum defloruerunt, ut uix una ab alia possit internosci: nec certe, præterquam ex radicibus, quæ crassiores, & certioribus internodijs in Fraxinella diuisæ sunt, discerni. Quo fit, ut differre tantum sexu (eo uidelicet sexu qui in plantis esse potest) mihi uideantur: Fraxinellamq; uocatam esse marem, & Lilioli plantam fœminam nuncupandam. Quæ si uera sunt, simulq; etiam uerum sit id quod longo à me tempore creditū est, Fraxinellam hanc esse, quam Græci & Latini Polygonaton, Arabes Secacul uocant, ad idem quoq; genus Lilium conuallium pertinebit. An uero coniectura me mea fefellerit, accepto in manus Dioscoride, plantaq; ipsa, quæ, quoniam

20
30
40

Lilij cōuallium depictio.

Hemerocallem non esse Lilium conuallium.

Lilium conuallium non esse Conuoluolum.

Lilium conuallium eiusdem generis esse cū fraxinella, sexu tantum differre.

niam decorem mulieribus conciliat, in hortis satis frequens esse cœpit, tu qui oculatissimus esse in his rebus soles, semotis his affectibus qui uerum perturbare iudicium solent, iudicabis. Vale, & quibus cœpisti armis me in pugnam uocare, perge.

Ex ædibus nostris Ferrariæ, Calend. Quintilibus, M. D. XXII.
ante plenam ex Podagra post Nephritidem
conualescentiam.

Oni imperatoris munere fungeris, uereq; Vincentius mecum esse cupis Vincenti: qui uix præluforia inter nos de cōuallium Lilio incepta pugna, hoc minime cauētem triplici acie diuersis ex partibus adoriris, in aloë uidelicet, in saccharo, in rheo harbarico. In aloë quidem nō probas, quod solus ausus sim egregium magistrum (sic enim tu eum nominas) Mesuen negare, aloën ora uenarum aperire affirmantem: cui, ut maior sit auctoritas, Galenum cōiungis dicentem, Aloën omnem materiam iam fluxam dissoluere: ex hoc enim uniuersali dicto sequi putas, ut collectum in ani uenis sanguinē dissoluat, sicq; ora illarum uenarum (ut Mesue dixit) adaperiat. Ego, quantum ad Mesues cōuellendam auctoritatē, fatis me ostendisse arbitror, & in procemiali mea in hac Epistolas medicinales epistola, & in his annotationibus quas in ipsum olim æditas propediem inuulgaturus sum, tanti eum non esse, ut maioris præiudicij, ne dum certi iudicij loco eius dicta à nobis habenda sint. Quod ad maiorem uero machinam, hoc est Galenum attinet, quæ tu affers bene & lecta, & intellecta, nihil ad propositum nostrum spectant: non enim plus uoluit eo loco Galenus, quam præter adstringentem & reprimentem, uī quoq; quam Græci *σφραγιστικὴν*, hoc est discussoriam uocant, aloën constare: ita enim uerbum ex uerbo loquitur, lib. de simplic. medic. 6. Omnino repellit, & discutit. Sic Paulus, qui ubique, sed præcipue in hac medicinali materia, non solum sensum, sed uerba eius amulatur. Sic Serapion ex eius refert sententia. Esse autem discutiendi uim ab ea quæ aperiendi est, diuersam, ita clarum est, ut superuacaneum sit probare. Discutere ualent etiam, quæ moderate sunt calida. Aperire nequeūt, nisi quæ adeò uehementer calent, ut acria sint, & ferè urant: sicuti Galen. 5. simplicium medicamentorum lib. testatur: uelut alium, cepe, fel, quæ pro exemplis apertoriæ medicinæ ibidem à Galeno numerantur, quæ ad quartum usque calefaciendi ordinem assurgunt, quum aloë uix secundum attingat. Discutit igitur, & (ut communiter loquuntur medici) resoluit aloë, non tamen tantā uim habet ut uenas aperire possit, iuxta Galeni sententiā. Quum igitur ut antea fuit, in sua hæresi, Mesue solus maneat, nō cogor loco cedere, aut in hoc tam laudato ab omnibus medicamine, quale ipse putauit, maleficiū admittere.

In saccharo adeò putabam mentē meam me ostendisse, ut si inueniri posset qui secus sentiret, neminem tamen futurū, qui nouam hanc de eo opinionem, & quibus ad eam fundandam rationibus moueret, non intelligeret: sed (ut uideo) tu inuentus es, qui nec quid uelim, nec quibus rationibus id uelim, assequutus es. Insurgis enim in primis in me, quasi dixerim, nos non solum antiquorum saccharo carere, sed & arundine, ex qua in India, & felici Arabia olim colligebatur: quum tamen scripserim aperte contrarium: rationi uidelicet consentaneum esse, quum res mera naturæ fuerit, nullum cultum artemq; desiderans, adhuc extare: eademq; epistola rationem reddiderim, quare olim ex India uel felici Arabia portatum, nunc non afferatur. Affirmaui igitur, non negaui, antiquorum saccharum, licet ad nos non deferatur, adhuc tamen reperiri: sed quod tota ea epistola uolui, hoc fuit, de uulgari hoc nostro antiquos medicos non scripsisse, esseq; hoc rem omnino ab antiquorum saccharo diuersam, utpote differēte Materia, quæ in nouo est succus certæ plantæ: in antiquo ros: Forma, quam antiquum salis, nouum inspissati liquoris habet: Efficiente, quod in nouo est ignis, in antiquo sol: Fine, & uiribus, quæ diuersa in utroq; & scribentium auctoritate, & rei ipsius experientia cōprobantur. Ad quas, aliasq; rationes nihil respōdes, nisi quod de materia aliquid tāgens narras potius, quàm probes, ex eadem materia, hoc est arundine concisa utrunq; constare: & licet inter mella à Dio

Aloën nō aperi
re ora uenarū.

Saccharum an-
tiquorum.

la à Dioscoride. Plinio &
cūm, quod eundem man-
rius adtingit. Sed uide-
gias, quæ potius in uo-
Cōstat quidem Dios-
ra, uel uenas uel similes
potius d' uno eodem q-
ra uenam. Quum igitur
de melle, cum tribus mella-
o rem putauit: quod pie
quam enim ego de melle
mellis genus est in India
et nostro minus dicit. Et
uenas uero non meum
las mel esse portatum e
colle d'um. Quæ uera
Dioscoridem & alios mem-
rent, sed ut morem serua-
mentū in suo consilia rō-
20 aniqui sit quæ mella, no-
le dicit, sub ea zona dale-
iquorum saccharū conu-
ter mella locaretur. Et quæ
iquorū saccharum) piana
quod ex libito abiq; uita
aequāquam pino) meum po-
eum diuersum esse oportet
sols tractum & aggluina-
lino arte cōdendatur. Et quæ
eas uires in alterū transfunde-
nos & græcos auctores. Ad. A-
ca, sic dicere possem, si uelle
no inter antiquos nō numerat
dicitur, quum ex alijs ferè u-
cogit. atq; cum multis uel iu-
in uerū demōstrabitur. Verum
dones hoc in negotio) p' uel
d'itro) libens & uolens admi-
delle ut mea opinioni aduer-
uanti esse rorem dicit, n-
tingunt, & in mel formam
Anna dicitur: quibus u-
per in secundi de Zuchan-
uadens super Albusar, simi-
nls epum manna & saccha-
quod per zucharam Albusar
dicitur, quod eas uires illi ad-
mella uenit, ac uires obren-
Galenus & Paulus, ex quib; u-
dicitur ad indicium. Eam

la à Dioscoride, Plinio & alijs antiquum saccharum enumeretur, non ideo hoc factum, quod eiusdem materiae putauerint, sed quia consueuerunt cognata cōgeneribus adiungere. Sed uide quaeso, quomodo omnibus antiquis medicis in hoc repugnans, quamq̃ potens sit ueritas, quæ te paulò post etiam tibi met pugnare coegerit. Consueuit quidem Diosc. diuersarū rerum capita ob quandam uel naturæ, uel figuræ, uel alterius rei similitudinē, inuicem copulare, ut toto eius libri progressu uideri potest: sed uno eodemq̃ capite de diuersis toto genere rebus nūquam eum uidebis tractantem. Quum igitur uno cap. libri uidelicet secundi 74. cui titulus unicus est de melle, cum tribus mellis generibus de saccharo scribat, clarū est quod mellis speciem putauit: quod ipse etiam modus loquendi, uerbaq̃ aperte monstrant: postquam enim egit de melle Heraclio, subdit: Vocatur & quoddam saccharum, quod mellis genus est, in India feliciq̃ Arabia concreti. Galenus etiam mellis speciem dicit nostro minus dulce, & quatenus quidem abstergit, siccatur, & discutit, simile: quatenus uero non malum stomacho, nec siticulosum, à substantia nostri recedere. Paulus mel esse portatum ē felici Arabia. Plinius (ut tu met affers) mel in arundinibus collectum. Quæ si uera sunt, & à te lecta, quo pacto potes dicere inter mella Pliniū, Dioscoridem & alios meminisse sacchari: non quod mellis materia cōstare existiment, sed ut morem seruarent cognata cōgeneribus adiungere: Meum igitur argumentū in suo consistit robore, materiam utriusq̃ sacchari probans diuersam, quum antiqui sit quæ mellis, noui plantæ succus. Si enim uerum esset id quod tu uerissimile dicis, sub ea zonā dulcem humorē eius plantæ uel solis extrahi, & densari, ac in antiquorum saccharū conuerti: non recte ab allegatis autoribus mel diceretur, & inter mella locaretur. Et quod tu ais, eadem (ex qua sine arte in India & Arabia sit antiquorū saccharum) planta cōcisa, nunc hominum artificio nostrum parari, præter id quod ex libito absq̃ ulla probatione à te dicitur, etiam si uerum esset (quod ego nequaquam puto) meam potius roboraret, quàm infirmaret opinionem: omnino enim diuersum esse oporteret id, quod ex ipsa planta uiuente adhuc & integra, uel solis tractum & agglutinatum obduruisset, ab eo quod tota concisa planta ignis ministerio arte cōdensatur. Et quum autores de illo tantum scripserint, non esse temere eius uires in alterū transfundendas. Et hæc quidem satis esse puto quantum ad Latinos & Græcos autores. Ad Auicennā uero accedens, quem etiam in subsidium uocas, facile dicere possem, si uellem, nihil ad me eius dicta in hac re pertinere, ut hominis inter antiquos nō numerandi, sed nec inter autores, hoc est, qui arti aliquid addiderunt, quum ex alijs ferè uerbum ex uerbo acceperit, quicquid in suum librum cōgessit, atq̃ cum multis uel sui, uel interpretū culpa mendis, ut aliàs maiore subsellio fortè demonstrabitur. Verum ut amico, hoc est tibi, aliquid condonem, eum inter idoneos hoc in negotio (protestatione tamē præmissa, dono hoc me facere, non ex debito) libens & uolens admittam, ostendamq̃ quæ ex eo abs te afferuntur, tantum abesse ut meæ opinioni aduersentur, ut mirū in modum mihi faueant. Mel enim & Mannā esse rorem dicit, nec differre inuicem, nisi quod id quod est occultum apes colligunt, & in mel formant id quod manifestum, homines, quod certe (ut tu dicis) Manna dicitur: quibus uerbis si addideris id quod ab eodem scribitur ultimo capite libri secundi de Zucharo, quod ipse uocat Alhusar, quod uidelicet est Manna cadens super Alhusar, similis frustis salis, clarum tibi fiet eandem esse materiam mellis apum, mannæ & sacchari antiquorum etiam secundum Auicennam. Nam quod per zucharum Alhusar, antiquorum saccharum intellexerit, ex eo cognosci potest, quod eas uires illi adscribit, quas Dioscorides suo, scilicet quod cōfert renibus & uesicæ, ac uisus obtenebrationi, & est stomacho accommodatum. Sed & quas Galenus & Paulus, exiguā uidelicet dulcedinem, abstergere, & esse ἀστυ, id est, absq̃ siti, uel insiticulosum. Eandem igitur materiā & ipse Auic. esse putauit mellis,

» Saccharum
» mellis speciem esse apud antiquos.

Auic. nec inter antiquos, nec inter autores numerandus.

mannæ, & sacchari. Quod uero saccharū hoc rem diuersam à cōmuni zucharo existimauerit, præter id quod proprio cap. de eo differit, ex hoc etiam patet, quod reliquis speciebus cōparat, dicens, quod nō facit sitim, sicuti reliquæ species. Sed & apertius lib. 4. cap. de linguæ asperitate, ubi de zucharo Tarberzet, & sale Indo, ceu de diuersis rebus mentionem facit, qui Indus sal (etiam te teste) est saccharum: ut possimus sic ad hominem argumentari: Sal Indus (ut tu ais) est saccharum, & est res alia à zucharo apud Auicennam: igitur saccharum est aliud à zucharo apud eundem: quod ferè est id, quod tota de saccharo epistola probare conati sumus. Sed in saccharo diutius fortè, quàm esset opus immorari, ad Rheon transeamus.

Salem Indū esse
saccharum.

Rheo barbarico
nō inesse uim
purgatoriam.

Rheon non dari
ante febris accessiones
causa purgationis.
Agaricū quare ante accessiones
detur.

In hoc me accusas, quod dixerim, antiquos uim purgatoriā eius non agnouisse: scribente Dioscoride, ante accessiones febrīū eo modo dari, quo agaricum. Nulla autem alia causa utrunq; dari putas ante febris accessionē, nisi ut humorem febrem facientem purget. Sed caue quæso mi Vincenti, ne dum hæc dicis, magnæ medicinalium regularum inscitia Dioscoridem insimules: norunt enim qui uix prima medicinae rudimenta didicere, non solum ante accessionem, sed nec eo die, quo futura timetur accessio, humores, qui febrem faciunt, esse purgandos. Respondeo igitur penitenti tibi, nec à proprii honoris uento (ut ais) inflatus, sed ueritatis ui, non alia re impulsus, medicos agaricū & rheon ante accessionem præbentes non ad purgandum, sed ad rigorem prohibendum dare, sicuti & costum, & piper, & lassèr, atque id genus mille: quod & ipsius Dioscoridis uerba aperte ostendunt, de agarico scribentis: » Ante accessionem datum rigorem soluit: præsertim quum nondum de purgatoria eius uirtute mentionem fecisset, de qua post ea uerba agens, subdit: Purgat & uentrem, unius uel duarum drachmarū pondere cum melicrato potum. qui loquendi modus declarat eas, quas hæcenus dixerat in diuersis morbis utilitates, non à purgatoria ui, cuius nondum meminerat, sed uel ab adstringente, uel à calefaciente fieri. Post historiam enim de uiribus loqui hoc modo cœperat: Vi quidem adstringens est, ac calefaciens: facit aduersus tormina, cruditates, & reliqua quæ sequuntur. Clarus etiam hoc Galen. demonstrat, eod. de Agarico cap. in hæc ferè uerba: Discutit, crassitiem incidit, uiscerum obstructions remouet, & propterea arquatos ex icteris obstructione sanat, comitiales adiuuat, circulares rigores à crassis & tenacibus humoribus factos tollit. Et quum omnes recensuisset uires, in fine addit: Etiā purgat. aperte ostendens ea, quæ prius enumerauerat, non à purgatione fieri, sed à uiribus quas primo loco recensuerat. Sed ut ad Dioscoridem reuertamur, cuius tantū testimonio niteris, quum ad purgandum minimum drachmæ pondus requirat, ad rigores trium obolorum pondere sit contentus, nōne euidenter ostendit se in rigoribus submouendis purgationē ab eo non expetere? Ex his constare satis arbitror, non ad purgandum, quod omnes boni refugiunt medici, agaricum ante accessiones dari, sed calefaciendi, discutiendi, & incidendi gratia. Quæ si uera sunt, quis credat rheon, cui nulla purgandi uis, uel à Dioscoride uel à Galeno adscripta est, ea causa ante accessionē exhiberi: nihil plus de eo hac in re scribente Dioscoride, nisi quod ad periodos facit: licet tu, nescio quo modo hallucinatus, dicere Dioscoridem affirmes, ante febrīū accessiones eo prorsus modo dari, quo agaricum: quod certe Dioscorides non dicit: nec ubi de accessionibus loquitur, ullam de agarico mentionem facit, sed alio interposito remedio, in hæc uerba comparat: Dosis ad singulos affectus similiter agarico eodem pondere, & iisdem liquoribus. Addis præterea Pauli testimonium, sed nec uerba, nec locum signas. Ego quum totum Paulum non semel perlegerim, uim purgatoriam rheo adscribentem nunquam inueni. Tu si locum mihi mōstraueris, plus tibi hoc nomine debebo, quàm ijs laudibus, quibus me non merentem accumulās. Vale.

Ex ædibus nostris, VII. Idus Quintiles. M. D. XXII.

Ioannis